

**MEER WOORDEN DAN DADEN:
DUURZAAMHEIDSBELEID OP DE
HVA EN UVA**

INHOUDSOPGAVE

ASVA onderzoeksbureau	3
Voorwoord	4
Samenvatting	5
1. Inleiding.....	1
2. Methode.....	4
3. Bewustwording van klimaatproblematiek en duurzaamheid.....	8
4. Duurzame bedrijfsvoering.....	16
5. Duurzaam onderwijs.....	20
6. Duurzaam onderzoek.....	24
7. Dilemma's en samenwerkingen.....	26
8. Conclusie.....	30
9. Bestuursaanbeveling.....	31
Bijlage 1 Enquête	32
Publicaties van het onderzoeksbureau.....	37

ASVA ONDERZOEKBUREAU

De ASVA studentenunie behartigt de belangen van de Amsterdamse student. Dat begint bij weten wat er speelt en weten wat studenten belangrijk vinden. Daarvoor is het ASVA Onderzoeksbureau. Weliswaar opereert het ASVA Onderzoeksbureau onafhankelijk van ASVA, maar het bureau dient hetzelfde belang, namelijk dat van de Amsterdamse student. Inmiddels vormen de zeer uiteenlopende en diverse publicaties van het bureau – altijd vanuit het perspectief van de student – een betrouwbare en serieuze bron van informatie voor de Universiteit van Amsterdam (UvA), de Hogeschool van Amsterdam (HvA), de Gemeente Amsterdam en de pers.

Het ASVA Onderzoeksbureau bestaat momenteel uit medewerkers Loraine Smith en Elmar van den Berg.

Contactgegevens

CREA, eerste verdieping

Nieuwe Achtergracht 170

1018 WV Amsterdam

Telefoon: 020 5252926

E-mail: onderzoeksbureau@asva.nl

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van de groeiende interesse van de samenleving in klimaats- en duurzaamheidskwesties en het aanhoudende belang van die kwesties, ook in de toekomst. De academische gemeenschap heeft vanaf het eerste ontdekken van deze problematiek de taak op zich genomen om onderzoek te doen naar de verandering van het klimaat en de oorzaken en gevolgen daarvan. Zij speelt ook een belangrijke rol in het correct voorlichten van de samenleving over deze kwesties. Als gevolg daarvan mag verwacht worden van de academische gemeenschap, en opleidingsinstituten in het bijzonder, dat zij een voorbeeldrol op zich nemen inzake de transitie naar een duurzame samenleving. Het doel van dit onderzoek was dan ook om te beoordelen in hoeverre de HvA en UvA zo een voorbeeldrol op zich kunnen en willen nemen, en in hoeverre zij daarin op steun van de studenten kunnen rekenen. Hoewel ASVA zich in het verleden niet veel met dit onderwerp heeft bezig gehouden, is de kans groot dat dat in de toekomst zal veranderen. Dit onderzoek zal daarom ook dienen als basis waarmee ASVA haar visie op duurzaamheid vorm kan geven.

Graag wil ik mijn collega Darren Sierhuis van het ASVA Onderzoeksbureau bedanken voor zijn medewerking en hulp. Ook wil ik Darian Kalamerd, Sjors Polm, en Hannah Muysken van de Onderzoekscommissie bedanken voor hun bijdrage en kritische blik. Daarnaast gaat mijn dank vanzelfsprekend ook uit naar de rest van de ASVA-medewerkers en bestuursleden die hebben meegeholpen aan de uiteindelijke totstandkoming van dit onderzoek. Mijn dank gaat ten slotte uit naar alle respondenten die bereid waren om mee te werken aan de enquête en alle betrokkenen die bereid waren hun kennis en meningen met mij te delen door middel van een interview. Namens het ASVA Onderzoeksbureau wens ik u veel plezier bij het lezen van dit verslag.

Maarten Albers

Coördinator ASVA Onderzoeksbureau

Penningmeester ASVA Studentenunie 2018-2019

Maart 2019

Samenvatting

Met het klimaatakkoord van Parijs wordt het steeds duidelijker dat de hele samenleving aan de slag moet met duurzaamheid. Onderwijsinstellingen hebben altijd voorop gelopen in het waarschuwen voor klimaatverandering en het inbrengen van ideeën om de wereld duurzamer te maken. Je zou dan ook kunnen zeggen dat ze een voortrekkersrol hebben in de omslag naar een duurzame wereld.

In dit onderzoek wordt daarom gekeken naar wat de HvA en de UvA doen om zelf duurzamer te worden en de transitie te faciliteren. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar het beleid van de instelling, maar ook wat studenten van de problematiek en het beleid weten en vinden. De hoofdvraag luidt dan ook: In hoeverre komt het duurzaamheidsbeleid van de HvA en UvA overeen met de meningen en eisen van studenten en andere betrokken partijen en hoe kunnen deze beter op elkaar afgesteld worden? Deze wordt beantwoord door middel van analyse van beleidsstukken van beide instellingen, zoals Instellingsplannen en jaarverslagen, interviews met beleidsmakers en belangengroepen, en een enquête onder 149 studenten.

Het bleek dat studenten redelijk goed geïnformeerd zijn over klimaat en duurzaamheidskwesties, en dat de meesten ook sterk van mening zijn dat hierin meer actie moet worden ondernomen, zowel in het algemeen als binnen de onderwijsinstelling. Hoewel ze bereid zijn hieraan mee te doen, schuiven ze de grootste verantwoordelijkheid daarvoor nog af richting het instellingsbestuur.

Het duurzaamheidsbeleid van de HvA en UvA loopt niet veel uiteen, en is veruit het meest succesvol op het gebied van bedrijfsvoering: beiden zijn recent overgestapt op 100% groene energie en zijn mede daardoor minder CO₂ per student gaan uitstoten. Ook worden er stappen gezet in het beperken van de afvalproductie en stimuleren van afvalscheiding.

Op het gebied van onderwijs en onderzoek gaat de verduurzaming een stuk langzamer. Beide instellingen hebben hier geen duidelijke doelen gesteld en informatie over het aantal vakken of onderzoeksprojecten gerelateerd aan klimaat of duurzaamheid is moeilijk te vinden. Studenten zouden het een goed idee vinden om meer met duurzaamheidsonderwijs te doen, binnen het curriculum of daarbuiten. Ook verschillende belangengroepen staan hierachter, maar de HvA en UvA lijken dat op dit moment echter geen prioriteit te geven. Bijvoorbeeld vakken die de link leggen tussen duurzaamheid en andere vakgebieden, zoals economie of politicologie, blijven beperkt beschikbaar.

Studenten geven aan dat de onderwijsinstelling actiever en zichtbaarder met duurzaamheid bezig zou moeten zijn, door bijvoorbeeld collegepraatjes te houden, meer vegetarisch eten aan te bieden, en op andere manier aan gedragsbeïnvloeding te doen. De introductie van recyclingbakken op beide instellingen is hierin een goede stap.

Er kan en moet echter veel meer gedaan worden, en de bereidheid is er bij studenten om daaraan bij te dragen. Het bestuur van de HvA en UvA zal hierin echter de eerste aanzet moeten geven, en de kaders scheppen waarbinnen studenten bij kunnen dragen aan een duurzamere universiteit.

1. INLEIDING

A. Aanleiding

Het stimuleren van duurzaamheid en het bestrijden van klimaatverandering zijn onderwerpen die steeds hoger op de publieke agenda komen te staan, en daar de komende decennia wel zullen blijven. Aangezien de huidige generatie jongeren te maken zal krijgen met de gevolgen van klimaatverandering, is dit voor hen in het bijzonder een belangrijke kwestie.

Nederlandse jongeren houden zich echter iets minder bezig met de gevolgen van klimaatverandering dan de gemiddelde Nederlander (30% om 33%), hoewel ze in dezelfde mate denken dat klimaatverandering een probleem is dat de samenleving verandert (66% om 67%). Ook beseffen ze meer dan gemiddeld dat het de samenleving op de korte termijn zal veranderen (53% om 50%).¹ Onderzoek uit het Verenigd Koninkrijk wijst uit dat het volgen van universitair onderwijs een positieve associatie heeft met de betrokkenheid bij en inzet voor klimaatbescherming en duurzaamheid². Het lijkt dus aannemelijk dat de gemiddelde student op de HvA en UvA positief staat tegenover duurzaamheidsinitiatieven en graag zou willen zien dat de universiteit daaraan werkt. Onderzoek naar de precieze meningen van studenten over klimaat en duurzaamheidsinitiatieven bestaat echter nog niet, noch landelijk noch op de HvA of UvA specifiek.

In 1993 werd het Copernicus Handvest opgesteld, waarin onderwijs centraal werd gesteld in het oplossen van het klimaatprobleem: "Onderwijs op alle niveaus, in het bijzonder universitair onderwijs ter opleiding van beslissers en onderwijzers, zou georiënteerd moeten zijn op duurzame ontwikkeling en zou zowel een milieubewuste houding, vaardigheden, en gedrag, als een ethisch verantwoordelijkheidsgevoel moeten bevorderen. Onderwijs moet milieuonderwijs worden in de ruimste zin van het woord."³ Ook hebben universiteiten volgens het handvest de "taak om milieugeletterdheid te propageren en de toepassing van milieu-ethiek in de samenleving te bevorderen." In 2006 hadden meer dan 320 Europese universiteiten dit handvest ondertekend, waaronder alle Nederlandse⁴. Ook de rectoren van de HvA en UvA hebben zich dus achter dit handvest geschaard.

Een duurzame universiteit kan echter niet alleen van boven opgelegd worden; studenten en medewerkers moeten bereid zijn om het beleid uit te voeren en te ondersteunen met hun gedrag en eigen initiatieven. Ook in het monitoren en verifiëren van beleid is een belangrijke rol weggelegd voor studenten en docenten, die hierdoor ook nog eens hun kennis van duurzaamheid in de praktijk kunnen brengen⁵. Een actieve en ondersteunende gemeenschap moet echter wel gestoeld zijn op enige kennis van klimaats- en duurzaamheidskwesties. Het is daarom de vraag of de onderwijsinstelling niet ook meer zou moeten doen om haar studenten in te lichten over deze onderwerpen, zowel binnen als buiten het curriculum.

Een eerste blik op het duurzaamheidsbeleid van de HvA en UvA stemt niet positief: in de SustainaBul, een jaarlijks opgestelde ranglijst waarin Nederlandse universiteiten worden beoordeeld op hoe duurzaam ze zijn, eindigen zowel de HvA als de UvA op een niet-gedefinieerde plek buiten de top.

¹ GfK. (2016). Resultaten onderzoek naar klimaatbeleving. Zeist: Achmea.

² Cotton, D. R. E., & Alcock, I. (2013). Commitment to environmental sustainability in the UK student population. *Studies in Higher Education*, 38(10), 1457–1471.

³ CRE-Copernicus. (1994). Copernicus – The university charter for sustainable development. Geneva: Conference of European Rectors.

⁴ RUG. (2016, 25 januari). Het COPERNICUS-handvest. Opgehaald op 23 maart 2018 van <https://www.rug.nl/about-us/who-are-we/sustainability/general/copernicus>

⁵ Davey, E. (2016). Recapturing the learning opportunities of university sustainability indicators. *Journal of Environmental Studies and Sciences*.

B. Hoofd- en deelvragen

15⁶. Uit navraag blijkt dat uit een totaal van 400 de HvA 133 punten heeft behaald en de UvA 190. Ter vergelijking: de VU, die op de vierde plaats staat, behaalde 353 punten.

De hoofdvraag die door dit onderzoek beantwoord zal worden, luidt als volgt:

In hoeverre komt het duurzaamheidsbeleid van de HvA en UvA overeen met de meningen en eisen van studenten en andere betrokken partijen en hoe kunnen deze beter op elkaar afgesteld worden?

Er zal dus een vergelijking gemaakt worden tussen het duurzaamheidsbeleid en de uitvoering daarvan van de HvA en UvA enerzijds en de meningen en eisen van studenten en betrokken partijen anderzijds. In het geval dat er een grote discrepantie bestaat tussen deze twee factoren zal bekeken worden hoe dit gat gedicht kan worden, zowel door studentenbetrokkenheid te verhogen als door het beleid van de onderwijsinstelling aan te passen.

Omdat studenten zich dus relatief vaker bekommeren om het klimaat en duurzaamheid⁷, en grote onderwijsinstellingen als de HvA en UvA zich vaak slechts langzaam aanpassen, is de hypothese dat er een discrepantie bestaat tussen wat de instellingen doen en wat de studenten willen. De verwachting is dat er een nog grotere discrepantie bestaat tussen het beleid van de onderwijsinstelling en de eisen van belangengroepen, die van nature kritisch zijn en streven naar beleidsverandering. Er zal moeten worden gekeken naar hoe die belangengroepen de onderwijsinstellingen kunnen ondersteunen om gezamenlijke doelen te stellen en behalen.

Deze hoofdvraag zal worden beantwoord door middel van het beantwoorden van de volgende deelvragen:

1. Wat is het huidige duurzaamheidsbeleid van de HvA en UvA en in hoeverre voldoen ze aan hun doelstellingen?

Deze deelvraag richt zich op het beoordelen van het duurzaamheidsbeleid van de HvA en UvA op twee factoren: ten eerste het belang dat wordt gehecht aan duurzaamheid en de doelen die zijn gesteld, en ten tweede de uitvoering van dat beleid. Het zal dus niet alleen gaan om wat ze hebben voorgenomen of gezegd te doen, maar ook om welke resultaten er daadwerkelijk al zijn behaald. Deze deelvraag zal worden beantwoord in de hoofdstukken vier, vijf, en zes.

⁶Studenten voor Morgen. (2017).

SustainaBul 2017. Utrecht: Studenten voor Morgen.

⁷Cotton & Alcock (2013). Commitment to environmental sustainability in the UK student population.

2. Wat weten en vinden studenten van klimaatverandering en duurzaamheid in het algemeen?

Deze deelvraag richt zich op de mate waarin studenten geïnformeerd zijn over klimaatverandering en duurzaamheid. Slechts een klein deel van de studenten komt bij hun studie in aanraking met deze onderwerpen, terwijl enige basiskennis van deze onderwerpen wel noodzakelijk is om er een gewogen oordeel over te kunnen geven. Ook is het interessant om te weten wat voor relatie er bij dit onderwerp bestaat tussen kennis en mening. Deze deelvraag zal worden beantwoord in hoofdstuk drie.

3. Wat weten en vinden studenten van het duurzaamheidsbeleid van hun onderwijsinstelling?

Deze deelvraag richt zich op de houding van studenten tegenover het duurzaamheidsbeleid van hun onderwijsinstelling: wat weten ze hiervan? Waar halen ze hun informatie vandaan? Zijn ze het ermee eens, of vinden ze dat er meer of minder moet gebeuren? Meer in het algemeen zal ook worden gekeken naar in hoeverre de studenten hun opleidingsinstellingen, hun docenten, of henzelf als verantwoordelijk zien voor het propageren en uitvoeren van duurzaamheidsbeleid. Deze deelvraag zal worden beantwoord in hoofdstuk drie.

4. Wat zijn de meningen van belangengroepen over het duurzaamheidsbeleid van de HvA en UvA?

Deze deelvraag richt zich op vier belangengroepen die zich met dit thema bezighouden: de Centrale Studentenraad van de UvA, het UvA Green Office, Students For Sustainability Amsterdam, en Fossil Free UvA. Hoewel hun mening en visie waarschijnlijk niet representatief is voor de gehele studentenpopulatie, spelen deze organisaties wel een belangrijke rol in de bewustwording en het organiseren van activiteiten rondom klimaat en duurzaamheid. Deze deelvraag zal aan bod komen in hoofdstukken drie tot zes.

5. Hoe kunnen onderwijsinstellingen, studenten, en belangengroepen elkaar ondersteunen in het bereiken van hogere duurzaamheidsdoelstellingen?

Deze deelvraag richt zich op manieren waarop de onderwijsinstelling zou kunnen samenwerken met studenten en belangengroepen om tot een succesvoller duurzaamheidsbeleid te komen. Dit is natuurlijk een erg lastige opgave, maar de combinatie van de middelen van de onderwijsinstellingen, de kennis en contacten van belangengroepen, en de bottom-up inzet van studenten kan mogelijk het huidige duurzaamheidsbeleid een impuls geven. Deze deelvraag zal worden beantwoord in hoofdstuk zeven.

C. Structuur van het verslag

In het komende hoofdstuk zullen de gebruikte onderzoeksmethoden worden uitgelegd en verantwoord. Hoofdstuk drie zal de bewustwording van duurzaamheidsproblematiek onder studenten behandelen. Hoofdstukken vier, vijf, en zes zullen zich elk richten op een ander aspect van universitaire duurzaamheid, respectievelijk bedrijfsvoering, onderwijs, en onderzoek. In hoofdstuk zeven zal worden beoordeeld in hoeverre er een discrepantie is tussen bestaand beleid en eisen vanuit studenten en belangengroepen, en hoe die verkleind kan worden. Hoofdstuk acht bevat de conclusie van het onderzoek, en het onderzoek zal afgesloten worden met de bestuursaanbeveling in hoofdstuk negen.

2. DATA EN METHODEN

A. Dataverzameling en analyse

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van drie verschillende onderzoeksmethoden: literatuuronderzoek, kwantitatief onderzoek, en kwalitatief onderzoek. Het literatuuronderzoek heeft zich gericht op twee verschillende soorten bronnen: ten eerste een korte verkenning van de bestaande academische literatuur over de rol die universiteiten kunnen spelen in het propageren en verspreiden van kennis over duurzaamheid, duurzaamheidsbeleid, en de meningen daarover van studenten; en ten tweede het Instellingsplan, de Jaarverslagen, en andere relevante documenten van de HvA en UvA. Het doel hiervan was om uit te vinden wat hun doelstellingen op het gebied van duurzaamheid zijn, en hoe ze op dat vlak presteren.

Het kwantitatieve deel van dit onderzoek bestaat uit een enquête die de kennis en mening over duurzaamheid van studenten aan de HvA en UvA meet. Een uitwerking van de enquête kan gevonden worden in Bijlage 1. Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de verschillende meningen en de daarmee samenhangende factoren test de enquête verschillende dingen: wat de student weet over klimaatproblematiek en duurzaamheid, hoe belangrijk de student duurzaamheid zelf vindt, wat de student weet over het duurzaamheidsbeleid van de onderwijsinstelling, wat ze zien als de rol van respectievelijk de onderwijsinstelling en de student inzake duurzaamheid, en hoe die rolverdeling verbeterd zou kunnen worden.

Het kennisdeel van de enquête komt van twee gerelateerde eerdere studies naar kennis van klimaatwetenschap onder leken uit Zwitserland⁸. Het volgende deel van de enquête, dat zich richt op de mening van de respondent over klimaatproblematiek en de duurzaamheid van diens gedrag, is gebaseerd op delen van de Attitudes towards Climate Change and Science Instrument (ACSI).⁹ De stellingen over het duurzaamheidsbeleid van de onderwijsinstelling zijn gebaseerd op een onderzoek over factoren van een duurzame universiteit vanuit het perspectief van studenten,¹⁰ en aangepast om beter te passen bij de HvA en UvA. De stellingen over het duurzaamheidsbeleid van de onderwijsinstelling en bereidheid tot actie van studenten komen deels uit een Amerikaanse studie over de meningen van studenten over duurzaamheidsinitiatieven op de campus.¹¹

⁸Tobler, C., Visschers, V. H. M., & Siegrist, M. (2012). Consumers' knowledge about climate change. *Climatic Change*, (114), 189–209; en Shi, J., Visschers, V. H. M., Siegrist, M., & Arvai, J. (2016). Knowledge as a driver of public perceptions about climate change reassessed. *Nature Climate Change*, 6, 759–763.

⁹Dijkstra, E. M., & Goedhart, M. J. (2012). Development and validation of the ACSI: measuring students' science attitudes, pro-environmental behaviour, climate change attitudes and knowledge. *Environmental Education Research*, 18(6), 733–749.

¹⁰Nejati, M., & Nejati, M. (2013). Assessment of sustainable university factors from the perspective of university students. *Journal of Cleaner Production*, 48, 101–107.

¹¹Emanuel, R., & Adams, J. N. (2011). College students' perceptions of campus sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 12(1), 79–92.

Op deze manier is geprobeerd om een zo breed en duidelijk mogelijk beeld te hebben van de kennis en mening van studenten over duurzaamheid, zowel in het algemeen als met betrekking tot hun eigen onderwijsinstelling. Het is natuurlijk belangrijk om niet alleen te weten welke mening studenten hebben, maar ook op welke kennis deze is gebaseerd. Een enquête biedt de beste mogelijkheid om deze informatie te verzamelen.

De data van de enquête is geanalyseerd met behulp van analyseprogramma SPSS. Er is primair gekeken naar de variabelen op zich, om uit te vinden wat studenten weten over duurzaamheid, het beleid van hun onderwijsinstelling, en of ze vinden dat er genoeg aandacht voor is, zowel in het algemeen als binnen hun onderwijsinstelling. Daarnaast is natuurlijk gekeken naar mogelijke relaties tussen die variabelen om antwoord te geven op vragen zoals: zijn studenten die meer weten ook vaker tevreden met het beleid, of juist minder vaak?

Het kwalitatieve deel van dit onderzoek bestaat uit een reeks interviews met partijen die betrokken zijn bij het duurzaamheidsbeleid van hogeronderwijsinstellingen, in het bijzonder bij de HvA en UvA. Namens de onderwijsinstellingen is Ewout Doorman, beleidsmedewerker duurzaamheid bij Facility Services HvA en UvA, geïnterviewd, en heeft het CvB van de UvA een schriftelijke reactie op een aantal vragen ingestuurd. Het College van Bestuur van de HvA heeft geen reactie kunnen geven omdat dialoogsessies die moeten leiden tot een herijking van onder andere het duurzaamheidsbeleid nog gaande waren. Voor dit onderzoek is ook gesproken met vertegenwoordigers van vier organisaties die actief zijn in de beweging voor verduurzaming van het hoger onderwijs in Amsterdam. Ten eerste is in een vroeg stadium van dit onderzoek gesproken met Tijmen de Vos van de Centrale Studentenraad van de UvA in academisch jaar 2016-2017. Vervolgens is gesproken met Matthijs Hinkamp van het UvA Green Office, Rosa Tibosch van Fossil Free UvA, en Lina Dokter van Students for Sustainability Amsterdam.

Het doel van dit deel van het onderzoek is om een meer kwalitatief en diepgaand beeld te krijgen van de afwegingen die worden gemaakt bij het opstellen en uitvoeren van het duurzaamheidsbeleid van de onderwijsinstellingen enerzijds, en van de standpunten van groepen studenten en jongeren die zich actief bezighouden met klimaat en duurzaamheid anderzijds. Korte interviews met stakeholders in deze organisaties zijn daarvoor uitermate geschikt, omdat ze de kans bieden die standpunten en afwegingen uit te diepen. Er wordt hier ook in het bijzonder gekeken naar manieren waarop de partijen elkaar zouden kunnen ondersteunen in duurzaamheidsprojecten.

De interviews zijn allemaal opgenomen en getranscribeerd, opdat zij allen correct geciteerd konden worden. Aangezien verschillende mensen zijn geïnterviewd met verschillende vragen en verschillende rollen, bleek het niet erg nuttig de antwoorden te coderen. Er is daarom gekozen om de interviews als context te laten dienen en resultaten uit enquête en literatuuronderzoek te laten duiden.

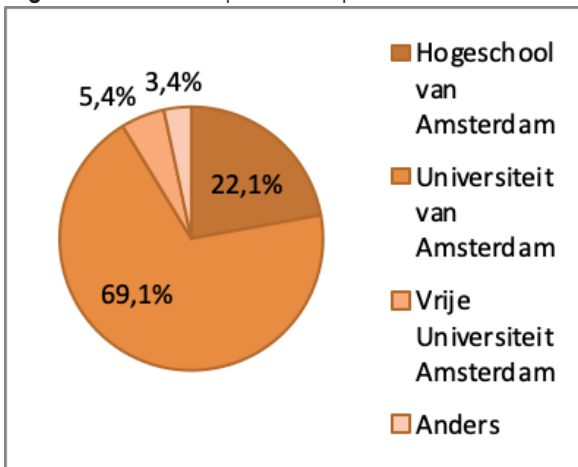
B. Onderzoekspopulatie

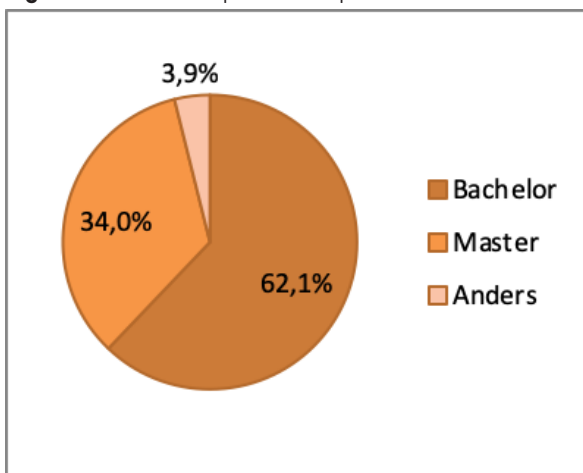
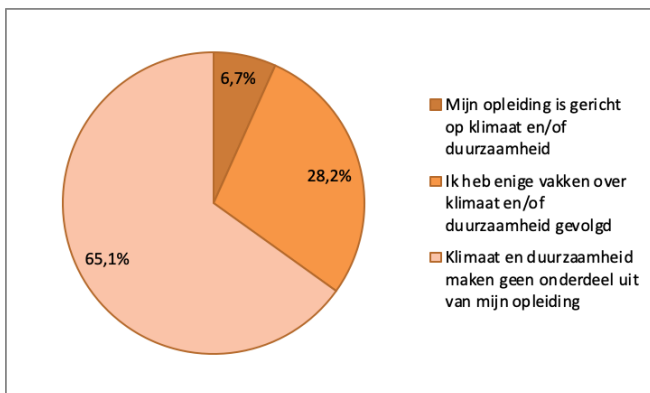
De enquête is verspreid via het ASVA Studentenpanel en de ASVA Facebook. Uiteindelijk is de enquête door 149 personen ingevuld, waarvan 38,9% man, 60,4% vrouw, en 0,7% van een ander geslacht. Vrouwen maken in werkelijkheid 55% uit van de studentenpopulatie van de UvA, dus zij zijn enigszins oververtegenwoordigd. De leeftijd van de respondenten varieerde van 18 tot 63, met als gemiddelde 22,82 (sd = 4,51).

Uit figuur 1 blijkt dat de respons op de UvA veel groter is dan op de HvA. Dit kan verschillende redenen hebben. Zo heeft ASVA meer leden van de UvA en bevat het onderzoekspanel overwegend UvA-studenten. Ook komt de onderzoeker zelf van de UvA, en zal de verspreiding via Facebook dus hebben bijgedragen aan een ongelijke verdeling. Verspreiding via studieverenigingen van de HvA bleek niet voldoende om dit verschil gelijk te trekken, wat dus betekent dat de resultaten van de UvA beter te generaliseren zijn dan die van de HvA. De verdeling bachelor-master, te zien in figuur 2, is wel een goede afspiegeling van de werkelijkheid.

Uit figuur 3 blijkt ook dat ruim een derde van de respondenten in zijn/haar opleiding in meer of mindere mate in aanraking is gekomen met klimaat of duurzaamheid. Aangezien het lastig te achterhalen is hoeveel studenten in werkelijkheid deze thema's in de studie is tegengekomen – in veel opleidingen is er wel de mogelijkheid hiervoor te kiezen maar is het niet verplicht – is het moeilijk te zeggen of dit representatief is voor de gehele studentenpopulatie. Dat 6,7% van de studenten een opleiding volgt die gericht is op klimaat en/of duurzaamheid lijkt wel hoog, aangezien Future Planet Studies slechts 1,7% van de UvA-studenten behelst.

Figuur 1: Aandeel respondenten per instituut

Figuur 2: Aandeel respondenten per studiefase**Figuur 3:** Klimaat en duurzaamheid in de opleiding van respondenten

C. Afbakening van concepten en begrippen

Een definitie van **duurzaamheid in de universitaire context** moet natuurlijk, net als duurzaamheid in het algemeen, rekening houden met de drie dimensies van duurzaamheid: ecologisch, sociaal, en economisch. Om een te brede focus te vermijden zal dit onderzoek zich alleen op ecologische duurzaamheid richten. Zoals ook al bleek uit het Copernicus-handvest, gaat het hier niet alleen om duurzaam gedrag, in de zin dat de onderwijsinstelling weinig grondstoffen verbruikt of afval produceert, maar ook om bepaalde kennis en ervaringen die de instelling haar studenten en medewerkers mee wil geven. Duurzaamheid moet ook prominent terugkomen en onderwijs en onderzoek, en men zou de kennis die daarmee wordt gecreëerd en verspreid ook buiten de instelling te gelde moeten maken. Dit komt ook naar voren in de tien speerpunten die door het Copernicus-handvest worden gedefinieerd: institutionele betrokkenheid, milieu-ethiek, onderwijzen van universiteitsmedewerkers, milieuonderwijsprogramma's, interdisciplinariteit, verspreiden van kennis, netwerken, partnerschappen, doorlopende onderwijsprogramma's, en uitwisseling van technologie.

Met **duurzaamheidsbeleid** wordt bedoeld de gestelde doelen en behaalde resultaten van de HvA en UvA op het gebied van duurzaamheid, zoals hierboven gedefinieerd. Er zal dus niet alleen worden gekeken naar wat er in het Instellingsplan over duurzaamheid is geschreven, maar ook hoe dit in de praktijk is gebracht.

Belangengroepen die in dit onderzoek aan het woord komen zijn groepen die zich inzetten voor de belangen van studenten of duurzaamheid in het hoger onderwijs. In dit onderzoek zijn dit: de Centrale Studentenraad van de UvA (CSR), Fossil Free UvA, Students for Sustainability Amsterdam (SFSA), en het UvA Green Office.

3. BEWUSTWORDING VAN KLIMAATPROBLEMATIEK EN DUURZAAMHEID

Een hoger onderwijsinstelling kan niet alleen op eigen initiatief grote veranderingen ondernemen. Ook voor een verduurzaming van de instelling geldt dat die alleen succesvol kan zijn als ze gesteund wordt door de studenten en medewerkers. Die steun zal er alleen zijn als zowel studenten als medewerkers zich niet alleen bewust zijn van het probleem dat klimaatverandering is, maar ook van hoe dat zich verhoudt tot de instelling en haar gemeenschap, en op welke manier die met dit probleem aan de slag kunnen. Daarom richt dit hoofdstuk zich op de bewustwording, vooral onder studenten, van klimaatproblematiek en de relatie daarvan met de HvA en UvA.

A. Informatievoorziening vanuit de onderwijsinstelling

Communicatie vanuit de instelling zelf is de belangrijkste en meest vanzelfsprekende manier om studenten in te lichten over duurzaamheidsinitiatieven. Op het eerste gezicht lijkt het erop dat beide instellingen veel belang hechten aan duurzaamheid en daar open over zijn.

Op de website van de HvA is duurzaamheid te vinden onder het kopje Visie, op de pagina Over de HvA. Hier wordt kort verwezen naar de duurzaamheid van de bedrijfsvoering, het onderwijs, en het onderzoek. Ook staan onderaan de pagina de contactgegevens van Ewout Doorman, beleidsmedewerker duurzaamheid van de HvA en UvA.

Bij de UvA vallen op de website drie onderwerpen onder Identiteit: Ambitie, Internationalisering, en Duurzaamheid. Er is een overzicht van de verduurzaming van de bedrijfsvoering, een rapport uit 2012 over duurzaamheid in onderwijs en onderzoek, en er wordt verwezen naar opleidingen die zich op duurzaamheid richten, voorbeelden van onderzoek binnen het onderwerp duurzaamheid, en het Green Office.

In de reactie op dit onderzoek benadrukt de UvA dat ze op dit onderwerp een veelomvattende strategie willen hanteren. Bewustwording is een belangrijk onderdeel van die strategie: het motto High Impact, Low Imprint betekent "dat de UvA niet slechts haar schadelijk effect op de wereld (imprint) wil verminderen maar ook door onderwijs, onderzoek en kennisverspreiding wil bijdragen aan een

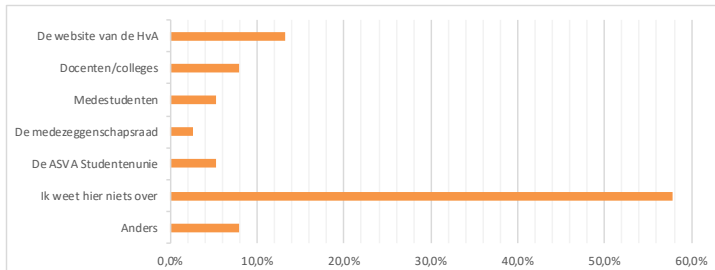
toekomstbestendiger wereld.”

Echter wordt bij geen van beide organisaties uitgelegd wat de visie is van de instelling op het belang van duurzaam hoger onderwijs, en hoe dat kan worden bereikt. Er worden slechts behaalde prestaties genoemd.

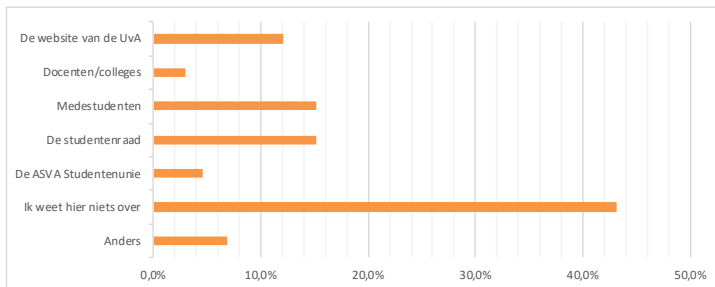
Ook al is deze informatie relatief makkelijk te vinden op de website, men moet er wel naar op zoek zijn om hem te vinden. Bij beide instellingen is geen sprake van actieve voorlichtingscampagnes over klimaat of duurzaamheidsbeleid. Als enige dat daarbij in de buurt komt noemt Ewout Doorman de campagne rond het plaatsen van zonnepanelen op verschillende locaties van de HvA en UvA. Ook het Green Office is opgezet door de UvA met als taak het communiceren over duurzaamheid. Toch wordt op dit moment de informatie over duurzaamheid waarschijnlijk alleen gevonden door mensen die er gericht naar op zoek zijn.

Dit blijkt ook uit de resultaten van de enquête. 57,9% van de HvA-studenten geeft aan niets over het duurzaamheidsbeleid te weten; bij de UvA is dit iets lager met 43,2%. Uit figuren 4 en 5 blijkt dat dit verschil vooral komt door de grotere activiteit van de studentenraad, en doordat er meer informatie-uitwisseling is tussen studenten onderling op de UvA. Daarnaast is de website bij beide instellingen een relatief belangrijke factor in de informatievoorziening.

Figuur 4: Informatievoorziening over duurzaamheidsbeleid aan de HvA

Figuur 5: Informatievoorziening over duurzaamheidsbeleid aan de UvA

Deze gebrekkige informatievoorziening wordt gereflecteerd in de beperkte kennis die studenten hebben van het duurzaamheidsbeleid van hun instelling. In de enquête werden hen tien stellingen voorgelegd over dat beleid, en konden ze op een vijfpunten Likertschaal aangeven of ze dachten dat de stelling klopte. Een goed antwoord

leverde hier één punt op, en een benadering daarvan ("Ik denk het wel" bij een correcte stelling, "Ik denk het niet" bij een incorrecte stelling) een halve punt. De gemiddelde score voor UvA-studenten op deze schaal van 0 tot 10 was 1,88 (SD = 1,45); die van HvA-studenten 1,98 (SD = 1,60). Bij beide instellingen wisten de studenten gemiddeld dus bij nog niet eens twee van de tien stellingen het correcte antwoord te geven.

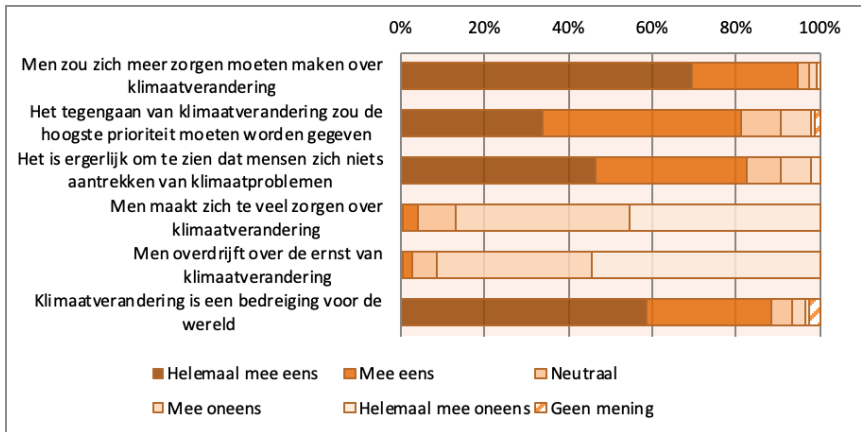
Het is wel opvallend dat, hoewel HvA-studenten hun kennis over duurzaamheid lager inschatten dan UvA-studenten en het er ook op lijkt dat de informatievoorziening op de UvA beter geregeld is, HvA-studenten iets beter (verschil is niet significant) scoren op kennis van het duurzaamheidsbeleid. Mogelijk wordt er op de HvA meer gecommuniceerd op manieren die in dit onderzoek niet zijn meegenomen, zoals met posters in gangen en op recyclebakken.

B. Studenten over klimaat en duurzaamheid

Het eerste deel van de enquête bestond uit kennisvragen waarin de kennis van studenten over klimaat en duurzaamheid getest werd. Van de 12 vragen over klimaat werden er gemiddeld 8,25 (SD = 1,93) goed beantwoord. Van de 8 vragen over duurzaamheid werden er gemiddeld 4,51 (SD = 1,53) goed beantwoord. Studenten die in hun opleiding meer met deze onderwerpen in aanraking waren gekomen, scoorden op klimaatkennis ($F = 8,839$; $p < 0,001$) significant hoger dan de rest. Op duurzaamheidskennis was het verschil net niet significant ($F = 2,289$; $p = 0,062$). Ook bleek er een statistisch significante correlatie te bestaan tussen kennis over klimaat en kennis over duurzaamheid ($r = 0,399$; $p < 0,001$).

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat de studenten van de HvA en UvA kwesties rondom duurzaamheid en klimaat wel zeer belangrijk vinden. De respondenten werd gevraagd om hun mening over klimaatproblematiek te duiden op een vijfpunts Likertschaal. De resultaten hiervan zijn te zien in figuur 6. Hieruit blijkt dat maar liefst 70% van de studenten sterk van mening is dat men zich meer zorgen zou moeten maken over klimaatverandering. Ook opvallend is dat ruim tachtig procent van de studenten zich ergert aan mensen die zich niets van klimaatproblemen aantrekken, en eenzelfde aandeel vindt dat het tegengaan van klimaatverandering de hoogste prioriteit gegeven moet worden.

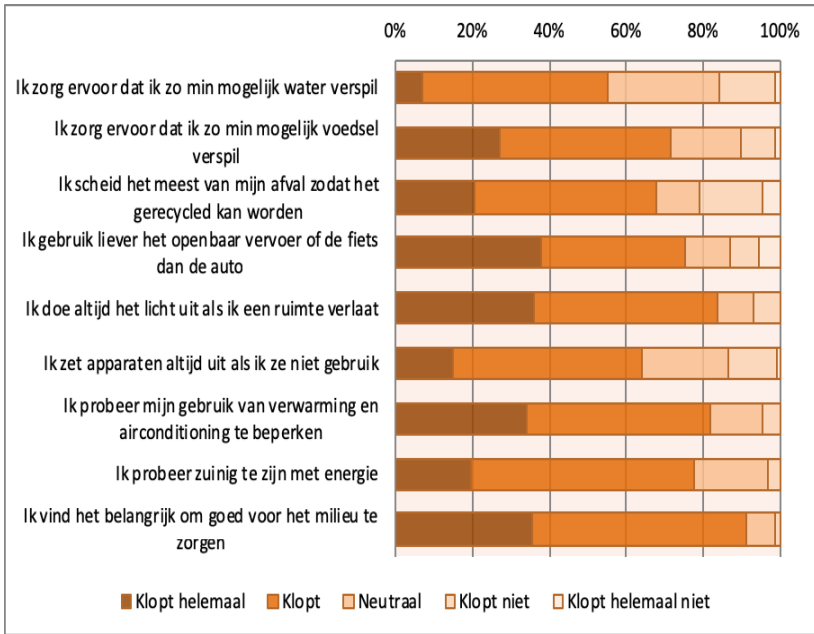
Als deze zes stellingen worden gecombineerd tot één variabele blijken ze een goede interne betrouwbaarheid te hebben ($\alpha = 0,864$). Gemiddeld genomen over deze zes stellingen scoren de studenten een 4,34 op een schaal van 1 tot 5, waar 1 staat voor een lage betrokkenheid bij het klimaat en 5 voor een hoge. Er bleek ook een positieve correlatie te zijn tussen de mening over klimaatproblematiek enerzijds en de kennis over klimaat ($r = 0,389$; $p < 0,001$) of over duurzaamheid ($r = 0,251$; $p = 0,002$) anderzijds. Studenten die meer over deze onderwerpen weten, zijn dus ook vaker van mening dat dit een probleem is waar iets aan gedaan moet worden.

Figuur 6: Meningen van studenten over klimaatproblematiek

Deze meningen worden door studenten ook omgezet in gedrag, hoewel in minder sterke mate. De resultaten van een inventarisatie van de duurzaamheid van het gedrag van de respondenten zelf zijn te zien in figuur 7. Studenten die sterker van mening zijn dat klimaatverandering een probleem is, vertonen ook significant vaker duurzaam gedrag ($r = 0,435$; $p < 0,001$). Dat is in overeenstemming met eerder onderzoek van IVAM onder UvA- en HvA-studenten, dat concludeerde dat er een positief verband is tussen 'groen probleembesef' en 'groen gedrag'. Probleembesef was echter slechts één van meerdere factoren die het gedrag beïnvloedde, en een eenzijdige inzet op bewustwording zou dus slechts een kleine bijdrage leveren aan groen gedrag¹².

Hoewel op alle punten de meerderheid van de studenten zich duurzaam zegt te gedragen, valt het wel op dat de ambitie ("Ik vind het belangrijk om goed voor het milieu te zorgen") duurzamer is dan het gedrag. De samengestelde score voor de eerste acht stellingen is gemiddeld 3,84 ($\alpha = 0,680$) terwijl de ambitie gemiddeld op 4,25 ligt.

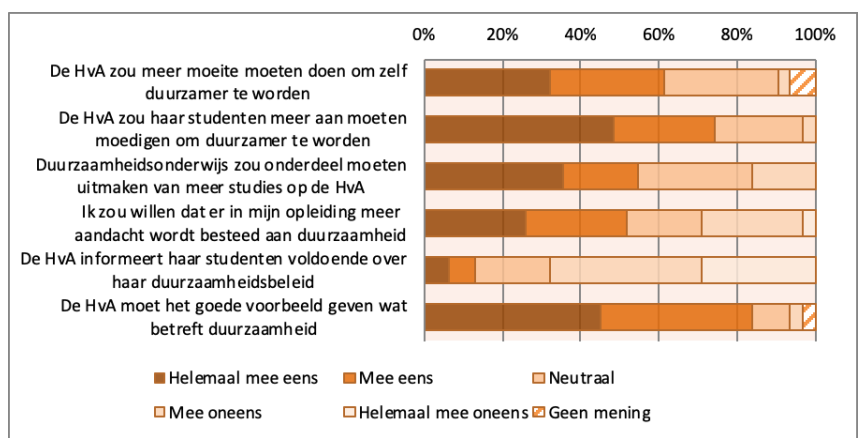
¹²Dreijerink, L., & Uitzinger, J. (2015). *Bewustwording en duurzaamheid. Onderzoek naar groen bewustzijn en groen gedrag onder UvA en HvA studenten*. Amsterdam: IVAM.

Figuur 7: Duurzaamheid van het gedrag van studenten

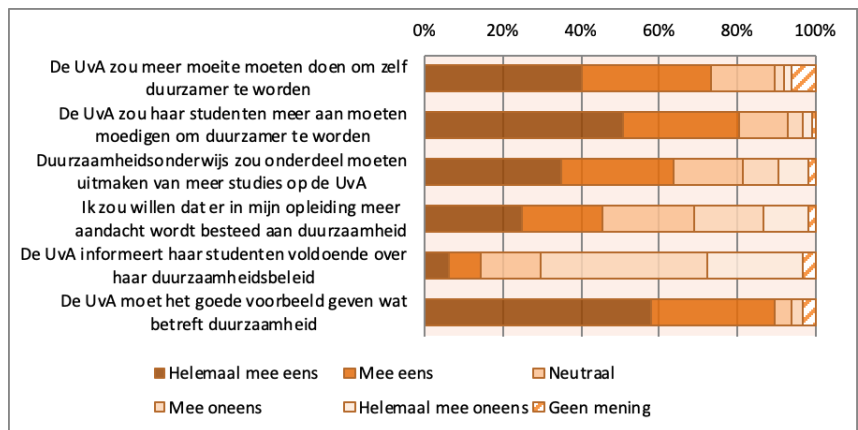
Eerder bleek al dat studenten zeer slecht geïnformeerd zijn over het duurzaamheidsbeleid van hun instelling. De respondenten werd ook gevraagd naar wat zij graag van de universiteit zouden willen zien inzake duurzaamheid. De resultaten daarvan zijn te zien in figuren 8 en 9. De meningen van HvA- en UvA-studenten hierover lopen niet ver uiteen. Studenten zouden over het algemeen meer initiatief van hun instelling willen zien op dit gebied, zeker in wat ze van studenten vragen en hoe ze communiceren. Ongeveer de helft van de respondenten zou in hun eigen opleiding meer aandacht aan duurzaamheid willen besteden. Ook vindt ruim 80% dat de instelling de verantwoordelijkheid heeft om het goede voorbeeld te geven wat betreft duurzaamheid en zijn maar weinigen tevreden over de informatievoorziening vanuit de eigen instelling.

Er bestaat een zwakke positieve correlatie ($r = 0,218$; $p = 0,014$) tussen de kennis van het beleid en de mening erover. Studenten die meer weten over het beleid vinden dus vaker dat er meer gedaan zou moeten worden. De mening van studenten over het duurzaamheidsbeleid van hun instelling hangt sterker samen met hun mening over klimaatverandering in het algemeen ($r = 0,604$; $p = 0,000$) en de duurzaamheid van hun eigen gedrag ($r = 0,440$; $p = 0,000$). Studenten die zich duurzamer gedragen, of die vinden dat er in het algemeen meer aandacht zou moeten zijn voor klimaat en duurzaamheid, zijn dus ook vaker voorstander van een actiever duurzaamheidsbeleid van hun onderwijsinstelling.

Figuur 8: Meningen van HvA-studenten over het duurzaamheidsbeleid van hun instelling

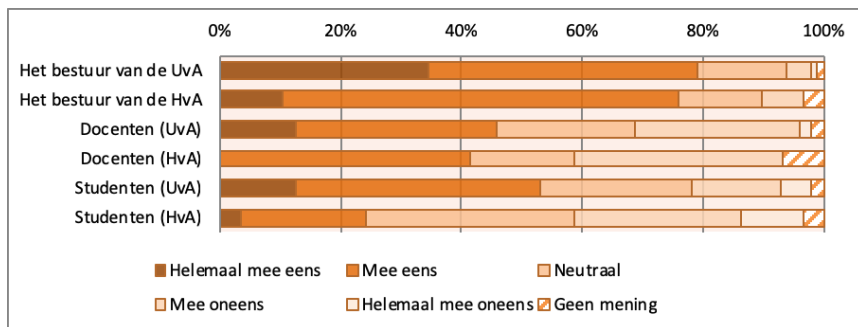

Figuur 9: Meningen van UvA-studenten over het duurzaamheidsbeleid van hun instelling

Toch schuiven de studenten de verantwoordelijkheid voor die omslag nog vaak van zich af, zoals blijkt uit figuur 10. Die figuur geeft de antwoorden weer van studenten op de vraag wie er verantwoordelijk is voor het promoten van duurzaamheid op de onderwijsinstelling. UvA-studenten zien voor iedereen een grotere rol weggelegd dan HvA-studenten. In beide gevallen wordt de grootste verantwoordelijkheid neergelegd bij het bestuur, en HvA-studenten dichten zichzelf een kleinere rol toe dan docenten, in tegenstelling tot UvA-studenten.

Figuur 10: Antwoorden op de vraag “Wie is er verantwoordelijk voor het promoten van duurzaamheid binnen de HvA/UvA?”

C. Activiteiten van belangengroepen

Het is opvallend dat alle belangengroepen waarmee in het kader van dit onderzoek is gesproken, zich uitsluitend bezighouden met de UvA. Waar de CMR van de HvA herhaaldelijk niet heeft gereageerd op contactverzoeken, bestaat er (nog) geen Green Office op de HvA en richten SFSA en Fossil Free zich voornamelijk alleen op de UvA. Als redenen voor deze focus noemt Fossil Free het gebrek aan contacten op de HvA. Lina Dokter (SFSA) geeft wel aan dat zij zich dit jaar op de HvA willen gaan richten, om ook daar steun op te bouwen onder studenten. De studenten van beide instellingen lijken op dit vlak nog redelijk ver van elkaar af te staan en er is op de HvA geen aangewezen organisatie of persoon om over dit onderwerp mee te spreken, wat het moeilijk maakt om publiciteit te krijgen.

In 2018 was er een initiatief om een Green Office op de HvA op te richten, dat helaas is gestrand omdat de betrokkenen niet meer op de HvA studeerden. De voortgang van dit initiatief wordt nu overgenomen door een aantal stafmedewerkers die op de HvA met het thema duurzaamheid aan de slag gaan en op deze manier hopen meer studenten te betrekken.

Hinkamp, Dokter, en Tibosch geven alle drie toe dat een aanzienlijk deel van de mensen die actief zijn binnen hun organisatie, van de studie Future Planet Studies komen. Ook Bèta-Gamma Studies, Sociologie, en PPLE worden genoemd als studies die veel studenten aanleveren voor de duurzaamheidsbeweging. Het lijkt erop dat studenten uit andere studierichtingen veel minder betrokken zijn in de beweging voor een duurzamere instelling. Dokter legde uit dat veel nog aankomt op een kleine actieve groep die voornamelijk binnen hun eigen studie mensen weet te bereiken. Dit blijkt ook uit de inzet voor dit onderwerp vanuit de CSR: Tibosch vertelde dat Tijmen de Vos als actief lid van Fossil Free UvA én van de CSR veel gedaan kon krijgen, maar dat het niet zeker is hoe dat verder gaat nu zijn termijn is afgelopen.

UvA Green Office, Fossil Free, en SFSA zijn met elkaar in gesprek over een mogelijke samenwerking. Hoewel de organisaties verschillen in hun structuur en werkwijze, hebben ze een gemeenschappelijk doel: een duurzame universiteit. Op dit moment concurreren ze vaak nog met elkaar om aandacht, en heeft elke organisatie haar eigen groepje betrokken studenten. Matthijs Hinkamp (Green Office): “Op deze manier proberen we een gezamenlijk publiek te creëren en op die manier weer meer mensen bij onze organisaties betrokken te krijgen en in het algemeen meer bewustzijn te creëren.” Het feit dat, zoals bleek uit de enquête, een aanzienlijk deel van de studenten wel degelijk overtuigd is van het gevaar van klimaatverandering en de noodzaak van verduurzaming, betekent dat er een groot potentieel publiek is dat door deze organisaties nog niet wordt bereikt. Door middel van meer onderlinge samenwerking zou een deel van dit potentiële publiek aangesproken kunnen worden.

Twee van deze organisaties zijn vanuit hun geschiedenis ook al aan elkaar verbonden: Lina Dokter legt uit dat het Green Office UvA is tot stand gekomen dankzij het werk van de SFSA. Toen is besloten om het lobbyen voor beleidsverandering aan het Green Office over te laten, en is de SFSA zich uitsluitend op bewustwording gaan richten. Het Green Office is volgens haar ook in een betere positie om zich op beleid te richten, omdat zij veel dichterbij de UvA staat en daar dus een groter netwerk heeft.

Een ander doel van de samenwerking is dan ook om de verschillen tussen de organisaties duidelijker te maken, zodat studenten weten waarvoor ze bij wie aan kunnen kloppen en de organisaties hun activiteiten beter kunnen coördineren. Dokter: “Dan is het heel mooi dat je die verschillende niveaus hebt: het Green Office is nauw betrokken bij de UvA, Fossil Free is vrij activistisch, en wij hangen daar een beetje tussenin.”

Door middel van een database met vakken waarin duurzaamheid wordt behandeld en het organiseren van lezingen en Green Talks op de brug van de Roeterseilandcampus probeert het UvA Green Office actief de bewustwording van studenten voor klimaatkwesties te stimuleren. Gevraagd of het bewustzijn op de UvA groeiende is, verwijst Hinkamp naar het snel groeiende aantal likes op de Facebookpagina. Tussen 6 januari en 23 maart 2018 is dat aantal met 5,8% gegroeid van 608 naar 643 (2,0% van het totaal aantal UvA-studenten). In dezelfde periode is SFSA met 1,5% gegroeid van 783 naar 795 (2,4% van het totaal), Fossil Free UvA met 3,1% van 512 naar 528 (1,6% van het totaal). Ervan uitgaande dat een aantal van deze likes van dezelfde personen komen, kunnen we stellen dat rond de 5% van de UvA-studenten ten minste één van deze pagina's volgt. Ook Dokter gelooft dat het bewustzijn onder studenten groeiende is; SFSA heeft een ledenbestand van zo'n 100 leden en hun evenementen worden volgens haar steeds beter bezocht.

Als één van de prestaties van de CSR van 2016-2017 noemde Tijmen de Vos het organiseren van een General Assembly over duurzaamheid, waar een productieve discussie is gevoerd met verschillende betrokkenen zowel binnen als buiten de UvA. Daar kwamen ideeën uit zoals het organiseren van onderwijsdagen waar (toekomstige) studenten meer informatie kunnen krijgen over studies of minors die met duurzaamheid te maken hebben, of een banenmarkt voor de duurzaamheidssector.

Hoewel Fossil Free UvA zich vooral bezighoudt met druk zetten op het

universiteitsbestuur om te divesteren uit fossiele brandstoffen, valt één van hun doelen voor het komende jaar meer binnen het creëren van bewustwording: het overhalen van uitwisselingsstudenten om niet een rekening te openen bij de ING, zoals de UvA ze aanraadt, maar bij een duurzame bank of bij een internetdienst zoals Bunq. Dat is geen eenvoudige opgave, aangezien het openen van een rekening bij ING veel voordelen heeft voor uitwisselingsstudenten.

Na het houden van de interviews met de genoemde belangengroepen zijn zij samen gaan werken in het zogenaamde Green UvA Platform. Op deze manier kunnen de organisaties elkaar ondersteunen in het organiseren van evenementen en het werven van vrijwilligers en betrokken leden. De eerste ervaringen uit dit platform zijn positief.

In de eerste maanden van 2019 zijn twee nieuwe studentenbewegingen op de UvA ontstaan: Students for Climate en Extinction Rebellion. Students for Climate is een beweging van studenten die de scholierenstakingen voor het klimaat ondersteunen en onder de aandacht brengen bij studenten. Extinction Rebellion is een oorspronkelijk Britse activistische beweging die snelle en harde maatregelen eist om klimaatverandering tegen te gaan. Deze beide organisaties hebben nog weinig contact gelegd met andere studentenorganisaties op de UvA die zich met dit thema bezighouden.

Het gebrek aan organisatie en activisme rond duurzaamheid vanuit studenten wordt misschien wel het best getypeerd door de manier waarop dit thema naar voren kwam tijdens de Maagdenhuisprotesten: helemaal niet. De eis voor een duurzamere universiteit goed had gepast bij de drie D's die het speerpunt waren van de protesten: democratisering, decentralisering, en diversiteit. Blijkbaar was ook onder deze groep activistische studenten het bewustzijn niet hoog genoeg om op dit onderwerp eisen te stellen aan het universiteitsbestuur.

D. Deelconclusie

Bij zowel de HvA als de UvA laat de informatievoorziening over het duurzaamheidsbeleid dus nog te wensen over. In beide gevallen weet een groot deel van de studenten weinig tot niets over het duurzaamheidsbeleid van de eigen onderwijsinstelling, bij de HvA ruim de helft en bij de UvA meer dan 40%. Een ander opvallend verschil tussen de twee instellingen zijn de studentenorganisaties: het Green Office, SFSA, en Fossil Free richten zich alle drie voornamelijk of zelfs uitsluitend op de UvA. Uit de enquête blijkt dat er wel degelijk HvA-studenten zijn die hier iets mee willen. Maar zij hebben zich dus niet georganiseerd en staan waarschijnlijk weinig met elkaar in contact. Dat is natuurlijk funest voor de betrokkenheid en zichtbaarheid van studenten rond dit thema.

Veel studenten zijn er wel van overtuigd dat klimaatverandering een probleem is, en zijn er in hun gedrag ook al in enige mate mee bezig. Ze vinden over het algemeen dat er op de universiteit nog niet genoeg aan duurzaamheid wordt gedaan, maar leggen de verantwoordelijkheid daarvoor in de eerste plaats niet bij zichzelf, maar bij het universiteitsbestuur. Ook bij de belangengroepen blijkt dat nog niet alle studenten hun mening ook omzetten in actie: de drie organisaties timmeren hard aan de weg, maar moeten het nog te vaak met een kleine groep mensen doen. De bewustwording is er dus wel, de actie nog niet.

4. DUURZAME BEDRIJFSVOERING

Binnen het hoger onderwijs is er veel kennis over hoe bedrijven, organisaties, en overheidsinstanties om kunnen gaan met de klimaatproblematiek en hoe de ecologische voetafdruk verkleind kan worden. Uit de positie van kennis die het hoger onderwijs inneemt vloeit ook een verantwoordelijkheid om een voorbeeldrol op zich te nemen. Hoger onderwijsinstellingen zijn dan ook al enige tijd bezig met het in de praktijk brengen van die ideeën. Uit onderzoek naar zulke duurzame hoger onderwijsinstellingen blijkt dat de criteria om te beoordelen hoe duurzaam een instelling is nogal uiteenlopen.¹³ In alle gevallen echter blijkt dat het betrekken van de studenten bij zowel de uitvoering als de beoordeling van het beleid niet alleen de effectiviteit verhoogt, maar ook een interessant leertraject kan zijn voor de studenten.

Dit hoofdstuk onderzoekt daarom niet alleen in hoeverre de bedrijfsvoering van de HvA en UvA de afgelopen jaren is verduurzaamd, maar ook op welke manier de hele universiteitsgemeenschap daarbij is betrokken. De verwachting hierbij is dat een hoger onderwijsinstelling die haar maatschappelijke voorbeeldrol serieus neemt, haar ecologische voetafdruk zo klein mogelijk probeert te maken.

A. HvA

Op de website van de HvA is Duurzaamheid één van de twee onderwerpen die onder de visie van de instelling vallen. Er wordt gesteld: “Duurzaamheid is belangrijk bij alles wat de HvA doet. (...) in de bedrijfsvoering van de instelling is duurzaamheid een belangrijk uitgangspunt.”¹⁴ Ook in het Instellingsplan wordt gesteld: “Voor de bedrijfsvoering van de instelling is duurzaamheid uitgangspunt [sic].”¹⁵ Vervolgens committeert de HvA zich aan de volgende doelstellingen:

- 30% energie-efficiëntie verbetering in 2020 t.o.v. 2005 in het kader van de meerjarenafspraken over energie-efficiency (MJA 3);
- 40% CO₂-reductie in 2025 ten opzichte van 1990;
- Ontwikkeling naar 100% duurzame catering;
- 100% duurzaam inkopen vanaf 2015.

¹³Yarime, M., & Tanaka, Y. (2012). The Issues and Methodologies in Sustainability Assessment Tools for Higher Education Institutions: A Review of Recent Trends and Future Challenges. *Journal of Education for Sustainable Development*, 6(1), 63–77, en Fischer, D., Jensen, S., & Tappeser, V. (2015). Getting an empirical hold of the sustainable university: a comparative analysis of evaluation frameworks across 12 contemporary sustainability assessment tools. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 40(6), 785–800.

¹⁴Hogeschool van Amsterdam. (2017). Duurzaamheid: een belangrijk uitgangspunt voor de HvA. Opgehaald op 13 augustus 2017, van <http://www.hva.nl/over-de-hva/visie/duurzaamheid/duurzaamheid.html>

¹⁵Hogeschool van Amsterdam. (2015). Nieuwsgierige Professionals: Instellingsplan 2015–2020. Amsterdam, p. 28.

Uit het Jaarrapport van 2016 blijkt dat het energiegebruik op de HvA met 25,9% is gestegen ten opzichte van 2005. Als wordt gecorrigeerd voor de groei in studentenaantal op de HvA blijkt echter dat het energiegebruik per student in die periode met 14,9% is gedaald. Hoewel dat een goede vooruitgang is, komt het nog niet in de buurt bij de doelstelling van een reductie van 30% in de periode 2005-2020. De CO₂-uitstoot per student is 4,6% hoger in 2016 dan het jaar daarvoor, maar 84,7% lager dan in 2010. Die daling is vooral te danken aan de in 2012 gemaakte overstap naar Nederlandse windenergie.¹⁶

Het Jaarrapport stelt dat de HvA en UvA samenwerken bij de inkoop van catering, printpapier, en kantoorartikelen om maximale efficiëntie te bereiken, en dat er gepoogd wordt meer leveranciers aan deze samenwerking te binden. Bij de aankoop voor de catering in 2016 werd belang gehecht aan lokale en duurzame producten. Voor catering noch inkoop kan echter gezegd worden dat ze aan de doelstelling van 100% duurzaamheid voldoen. Dit is dan ook een erg vage en lastig meetbare doelstelling.¹⁷

Studenten van de HvA, en in mindere mate de UvA, worden af en toe betrokken bij verduurzamingsprojecten van Facility Services. Bijvoorbeeld het aanleveren van allerlei goederen en diensten gaat tegenwoordig bij zowel de HvA als de UvA via een hub-systeem dat door HvA-studenten is uitgedacht. Ewout Doorman zegt hierover: “Een project zou misschien niet sneller worden gerealiseerd wanneer je Onderwijs en Onderzoek aanhaakt, maar het kan de aandacht en het draagvlak voor verduurzaming wel verbeteren. Bovendien geef je ons onderzoek en onderwijs de kans om de faciliteiten als proeftuin te gebruiken en versterk je de verbinding tussen de diensten en Onderwijs en Onderzoek. Daarom denk ik dat dit soort projecten het verduurzamen van de instelling als geheel versnelt.”

De bankrekening van de HvA is bij Deutsche Bank, een bank die in vergelijking met andere banken die actief zijn in Nederland veel investeert in fossiele energie. Ook is de HvA, zoals alle overheids- en onderwijsinstanties, aangesloten bij pensioenfonds ABP, dat nog altijd in fossiele energie¹⁸ belegt. Er is op de HvA echter, in tegenstelling tot de UvA, geen Fossil Free beweging die probeert aan één van deze dingen iets te veranderen.

¹⁶ Hogeschool van Amsterdam. (2018). Jaarverslag 2017. Amsterdam, p. 53

¹⁷ Hogeschool van Amsterdam. (2017). Jaarverslag 2016. Amsterdam, p. 51.

¹⁸ Deutsche Bank staat niet op de Nederlandse BankWijzer, maar haalt op de Belgische een score van 30%, waarmee het één na laatste wordt, net voor BNP Paribas (29%). ING doet het beter met 52%, en de best scorende bank is Triodos Bank met 93%. Zie: <http://bankwijzer.be/nl>

B. UvA

Duurzaamheid is één van de vier zogenoemde strategische thema's van de UvA. Deze worden toegelicht in het Instellingsplan en kunnen op de website gevonden worden onder Identiteit. In het Instellingsplan wordt dit toegelicht onder de kop High Impact, Low Imprint: "De UvA investeert in een duurzame toekomst op sociaal, economisch en ecologisch gebied. Wij streven ernaar de universiteit te zijn die de impact op de lange termijn maximaliseert en haar imprint minimaliseert. De toekomstbestendigheid van de UvA, van Amsterdam en van de wereld is een issue voor iedereen."¹⁹

In het hoofdstuk Infrastructuur wordt genoemd dat de gebouwen van de UvA onder andere duurzaam moeten zijn. De doelstelling luidt: "De UvA zorgt voor reductie en verduurzaming van energie- en materiaalverbruik in de bedrijfsvoering."²⁰ De strategie om dit te bereiken is door op de campussen "een proeftuin voor duurzame innovaties" te creëren. Het is onduidelijk wat dit precies inhoudt en in hoeverre dit gerealiseerd is.

In het Jaarrapport 2016 worden, naast een energie-efficiencyverbetering van 20% in de periode 2005-2020 en een vermindering van de CO₂-uitstoot per student van 85% in de periode 2010-2020, de volgende speerpunten opgesteld wat betreft duurzame bedrijfsvoering:

- reductie van het energieverbruik met 2% per jaar ten opzichte van 2005;
- reductie van het equivalent aan CO₂-uitstoot van de gebouwen met 3% per jaar vanaf 2010;
- reductie van papierverbruik en afval mede dankzij het project Digitaal Werken.²¹

Vanwege de groei in studentenaantallen ligt de UvA niet op schema voor de voorgenomen absolute daling in energieverbruik: dat is ten opzichte van 2005 met slechts 4,9% gedaald. De HvA en UvA hebben hun inkoop-, catering-, en postbezorgactiviteiten gebundeld, dus voor de UvA geldt hier hetzelfde als voor de HvA. De UvA is wel goed op weg met het halen van de andere doelstellingen. Het energieverbruik per student is ten opzichte van 2005 met 31,2% gedaald, en de CO₂-uitstoot per student is met 78,2% gedaald sinds 2010. Ook hier is de daling in CO₂-uitstoot grotendeels te danken aan de overstap naar windenergie in 2012.

¹⁹Universiteit van Amsterdam. (2015). Grenzeloos nieuwsgierig: Instellingsplan 2015-2020. Amsterdam, p. 30.

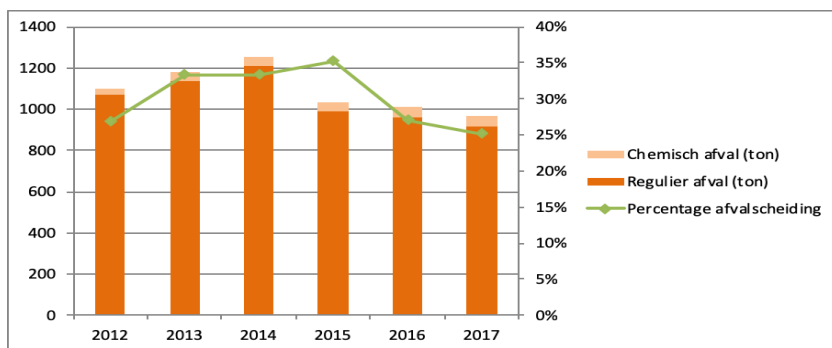
²⁰UvA. Instellingsplan 2015-2020, p. 26.

²¹Universiteit van Amsterdam. (2017). Jaarverslag 2016. Amsterdam, p. 61.

Een onderzoek van GreenPeace stelde overigens vraagtekens bij dat predicaat '100% groene energie' omdat het geleverd wordt door EON, een maatschappij die als niet-duurzaam bekend staat. Voor zowel de UvA als de HvA geldt echter dat de Garantie van Oorsprong die ze voor de energie hebben gekocht hen ervan verzekert dat die duurzaam is opgewekt, ongeacht de leverancier.²²

Het is onduidelijk wat het project Digitaal Werken inhoudt of wat voor effect het heeft. Nu de verhuizing naar het Roeterseiland is afgerond wordt er de laatste jaren wel steeds minder afval geproduceerd, zoals te zien is in figuur 11. Een tegenvaller is echter dat het afvalscheidingspercentage sinds 2015 flink is gedaald. De UvA geeft in haar jaarverslag 2017 aan dat dit komt doordat het aandeel papier in de afvalproductie is gedaald vanwege digitalisering. Papier is één van de afvalstromen die het makkelijkst gescheiden kan worden. Door de daling van de totale hoeveelheid geproduceerd afval is de afval-footprint van de UvA wel kleiner geworden.²³

Figuur 11: Afvalproductie en -scheiding op de UvA, 2012-2017

Fossil Free UvA zet zich in voor een ander aspect van een duurzame bedrijfsvoering: het divesteren uit fossiele energiefondsen. Ze hebben daarin de UvA tot een eerste stap toe aan kunnen zetten, namelijk een brief sturen naar het pensioenfonds ABP met het verzoek niet te investeren in zaken als fossiele energie en wapenhandel. Na druk van meerdere universiteiten is het ABP hier nu mee aan de slag gegaan, maar volgens Rosa Tibosch gaat dit nog lang niet snel genoeg.

²²Folia. (2017, 29 november). De UvA koopt vieze stroom, zegt Greenpeace. Maar de UvA ontkent. Opgehaald op 23 maart 2017 van <https://www.folia.nl/actueel/116600/de-uva-koopt-vieze-stroom-zegt-greenpeace-maar-de-uva-ontkent>

²³Universiteit van Amsterdam. (2018). Jaarverslag 2017. Amsterdam, p. 60.

Bovendien wordt het vermogen van de UvA beheerd door het als niet-duurzaam bekend staande Deutsche Bank. Ook dit zou Fossil Free UvA graag willen veranderen, maar hier zit de wet in de weg: publieke instellingen mogen hun geld alleen stallen bij banken met minstens een Single-A rating²⁴ en aangezien die er op dit moment niet zijn in Nederland, kan er dus niet van bank gewisseld worden. Bovendien zijn echt duurzame banken zoals Triodos of ASN niet groot genoeg om het geld van een instelling als de UvA te kunnen beheren. Op dit vlak doet de UvA het dus slechter dan veel andere Nederlandse universiteiten, maar is er niet veel perspectief op verbetering.

C. Deelconclusie

De HvA en UvA lopen dus allebei zeker niet voor het onderwerp duurzaamheid weg. In beide gevallen zijn er met betrekking tot duurzame bedrijfsvoering concrete doelen gesteld en wordt er daadwerkelijk gepoogd die te behalen. Hoewel door de verhuizing de nodige vertraging is opgelopen, is zowel de HvA als de UvA over het algemeen goed op weg om de met de overheid gestelde doelstellingen voor een duurzame bedrijfsvoering te gaan halen. Beide instituten kiezen ook bewust voor duurzame nieuwbouw.

Gedragbeïnvloeding van studenten en medewerkers, bijvoorbeeld om het energieverbruik en de afvalproductie omlaag te krijgen, is echter nog nauwelijks van de grond gekomen. Hier is dit academisch jaar op beide instellingen een nieuwe start mee gemaakt dankzij de introductie van afvalscheiding bij de prullenbakken.

Ook op het gebied van divesteren gaat de verandering langzaam. Zowel HvA als UvA heeft haar bankrekeningen bij Deutsche Bank, en haar pensioenen bij het ABP. Hier moet wel bij aangemerkt worden dat de instellingen in beide gevallen niet veel macht hebben om iets te doen; in het ene geval omdat dat volgens de wet niet kan, in het andere omdat ze automatisch aangesloten zijn bij het ABP, en daar niet in hun eentje kunnen bepalen waar het geld in geïnvesteerd wordt.

Het oordeel over de verduurzaming van de bedrijfsvoering bij de HvA en UvA is dus overwegend positief: beide instellingen zijn op dit vlak met verduurzaming bezig, en staan open voor initiatieven vanuit bijvoorbeeld het Green Office.

²⁴Regeling beleggen, lenen en derivaten OCW 2016. Artikel 4.1.b.

5. DUURZAAM ONDERWIJS

Hoewel het dus relatief goed gaat met de omslag naar een duurzame bedrijfsvoering, moet daarbij wel de kanttekening gemaakt worden dat de maatschappelijke impact die een hoger onderwijsinstelling kan maken met verduurzaming van haar onderwijs en onderzoek, vele malen groter is dan de besparing die wordt gemaakt door het verduurzamen van de bedrijfsvoering. In de woorden van Ewout Doorman: “iedere duurzaamheidsprofessional zal je vertellen dat als je gaat verduurzamen, dat je moet kijken naar je core business, en niet per se naar de koffiebekers.” Een duurzame bedrijfsvoering moet daarom vooral gezien worden als een teken van goede wil en een randvoorwaarde voor een duurzame hoger onderwijsinstelling. Pas als de core business, onderwijs en onderzoek, ook verduurzaamd is, kan je echt spreken van een duurzame hoger onderwijsinstelling.

Verduurzaming van onderwijs houdt in dat er in het onderwijs rekening wordt gehouden met duurzaamheidskwesities. Eén van de manieren waarop vormgegeven zou kunnen worden is door studenten kennis te laten maken met basiskennis over de klimaatproblematiek en hoe die zich verhoudt tot hun eigen studierichting, met modules in elk vak of gespecialiseerde vakken voor elke opleiding. Bijvoorbeeld in studierichtingen zoals economie, techniek, gezondheid, sociologie, en internationale betrekkingen zou dit van toegevoegde waarde kunnen zijn. Ook door middel van het opzetten van nieuwe studies en studierichtingen of door het stellen van prioriteiten in onderzoek kan het hoger onderwijs bijdragen aan verdere creatie en verspreiding van kennis. Dit hoofdstuk onderzoekt in hoeverre duurzaamheid al onderdeel uitmaakt van de curricula op de HvA en UvA, en hoe dit zich in de toekomst zou kunnen ontwikkelen.

A. HvA

Onder Onderwijs wordt op de pagina Duurzaamheid van de website gesteld: “Iedere faculteit op de HvA besteedt in het onderwijs aandacht aan duurzaamheid, vaak in combinatie grootstedelijke problematiek. Deze aanpak zorgt ervoor dat veel thema’s die het duurzame spectrum beslaan aangeboden worden: van milieu en technologische innovatie tot sociale problematiek. Alle faculteiten bieden minoren aan die duurzame onderwerpen behandelen.”²⁵ In het Instellingsplan wordt verduurzaming van het onderwijs echter niet genoemd.

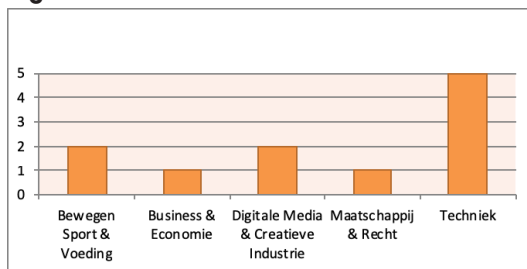
Volgens Ewout Doorman is er op de Techniekopleidingen van de HvA erg veel aandacht voor duurzaamheid. Hoewel geen van deze opleidingen zich uitdrukkelijk op duurzaamheid richten, besteden ze er allemaal wel veel aandacht aan.

²⁵<http://www.hva.nl/over-de-hva/visie/duurzaamheid/duurzaamheid.html>

Verder zijn minoren de uitgelezen manier voor studenten om meer over dit onderwerp te leren. Uit navraag bij de portfoliocoördinatoren van minoren blijkt dat, in tegenstelling tot de doelstelling op de website, nog niet alle faculteiten van de HvA minoren aanbieden die duurzaamheid behandelen. Deze informatie is niet expliciet beschikbaar op de website en is dus voor geïnteresseerde studenten niet vindbaar. Meerdere portfoliocoördinatoren geven ook aan niet over deze informatie te beschikken.

Door middel van eigen onderzoek zijn elf minoren gevonden die op enige manier het onderwerp duurzaamheid behandelen, waarvan bij negen het slechts een (vaak klein) deelonderwerp van de minor is, en twee hoofdzakelijk over duurzaamheidskwesties zijn. Die twee vallen beide onder de faculteit Techniek. De verdeling van deze minoren per faculteit is te zien in figuur 12. De faculteiten Gezondheid en Onderwijs & Opvoeding zijn niet in deze figuur te vinden omdat zij geen minoren aanbieden die duurzaamheid behandelen.

Figuur 12: HvA-minoren die duurzaamheid behandelen per faculteit

B. UvA

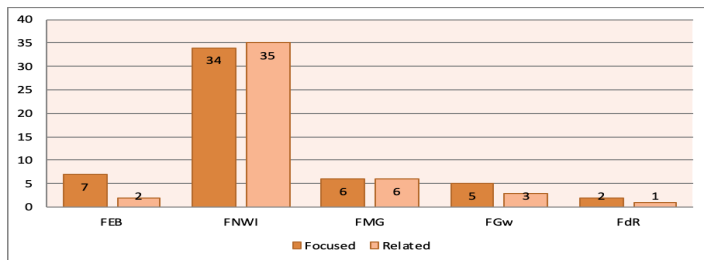
Op het gebied van onderwijs ambieert de UvA het volgende: “In al het onderwijs zijn - geregisseerd door het Instituut voor Interdisciplinaire Studies (IIS) - algemene en specifieke modules opgenomen, gericht op bewustwording en gebaseerd op de laatste stand van de wetenschap op het gebied van duurzaamheid.”²⁶ Het doel is dus dat er binnen elke studie de mogelijkheid is duurzaamheidsonderwijs te volgen. Gevraagd naar de voortgang van deze ambitie laat een voorlichter van het IIS weten “dat wat in het IP staat niet klopt en dat [directrice Lucy Wenting] niet precies weet hoe dit erin is gekomen. Qua duurzaamheid hebben wij geen specifiek beleid.”

In de toelichting van het duurzaamheidsbeleid voor dit onderzoek laat het CvB ook weten dat de UvA “door onderwijs, onderzoek en kennisverspreiding wil bijdragen aan een toekomstbestendiger wereld. Dit betekent bijvoorbeeld dat UvA-studenten de nodige kennis ten aanzien van het thema krijgen aangereikt, maar het betekent ook dat zij zich bijvoorbeeld bewust worden van de rol die zij zelf kunnen spelen bij verduurzaming, en vaardigheden opdoen om de kennis in de praktijk te brengen.”

Op de website van de UvA worden zes opleidingen genoemd “waarin duurzaamheid centraal staat:”²⁷ Milieurecht, Sustainable Management, Globalisering, Biodiversiteit, Watermanagement, en Duurzame Chemie. Geen van deze opleidingen kan worden gevonden in de Bachelor- of Masterdatabase op de website van de UvA. Opvallende afwezige in deze lijst is de opleiding Future Planet Studies. Die wordt in de reactie van het CvB wel genoemd, net als International Development Studies.

Het Green Office van de UvA heeft voor het academisch jaar 2017-2018 een Sustainability Curriculum Inventory opgesteld, een overzicht van alle vakken die op enige manier met duurzaamheid te maken hebben. Deze vakken werden onderverdeeld in ‘Sustainability Focused’ of ‘Sustainability Related’: “Vakken die ‘sustainability focussed’ [sic] zijn, hebben een van de volgende trefwoorden in de titel of in de vakomschrijving: duurzaam, duurzaamheid, of VN ontwikkelingsdoelstellingen. Vakken die are ‘sustainability related’ zijn, verwijzen niet direct naar duurzaamheid in de omschrijving, maar behandelen een aantal onderwerpen die relevant zijn om duurzaamheid te begrijpen en bevatten één of meer van de volgende trefwoorden: recyclen, circulaire economie, menselijke impact, milieu, armoede, honger, ziekte, gezondheid, klimaatverandering, schone/groene energie. Daarbij beoordelen mensen die de Inventory maken of de vakken passen bij de definitie van duurzame ontwikkeling.”²⁸ Deze inventory bevat in totaal 101 vakken, waarvan 47 Sustainability Related en 54 Sustainability Focused.

Figuur 13: Duurzaamheidsgerelateerde en -gefocuste vakken op de UvA per faculteit

Hoewel er grote verschillen zijn in de breedte van het aanbod, bieden op Geneeskunde en Tandheelkunde na alle faculteiten vakken aan met betrekking tot duurzaamheid. Zoals kon worden verwacht is het aanbod op de FNWI veruit het grootst, mede dankzij de studie Future Planet Studies.

²⁷Universiteit van Amsterdam. (2016). Duurzaamheid in onderwijs en onderzoek. Opgehaald op 25 oktober 2017, van <http://www.uva.nl/over-de-uva/uva-profiel/identiteit/duurzaamheid/duurzaamheid-in-onderwijs-en-onderzoek/duurzaamheid-in-onderwijs-en-onderzoek.html>

²⁸UvA Green Office. (2017). Sustainability Curriculum Inventory 2017-2018. Amsterdam, p. 6-7. (eigen vertaling)

Dit betekent echter niet dat het elke student die daarin geïnteresseerd is vrij staat vakken over duurzaamheid te volgen. Het probleem is, volgens Rosa Tibosch, “dat als je nu iets met duurzaamheid wil doen, er binnen je studie vaak niet veel te vinden is en er voor vakken bij andere studies strenge toelatingseisen zijn. Ik heb zelf een jaar Future Planet Studies gedaan, dé duurzaamheidsstudie op de UvA, maar kom bij vakken op andere opleidingen vaak niet binnen omdat je dan van die studie de propedeuse moet hebben gehaald.” Als oplossing stelt zij een idee voor dat uit de Sustainability General Assembly is gekomen: een Sustainability Track. Dit zou, net als een Honours Track, een leerlijn zijn die studenten bovenop hun normale studieprogramma kunnen volgen, en waar ze een apart diploma voor krijgen.

In haar reactie laat het CvB weten dat “de opbouw van het curriculum de verantwoordelijkheid van de opleidingen zelf is”, en dat ontwikkeling van meer duurzaamheid in onderwijs “slechts in brede, algemene zin centraal gestuurd” wordt. Er wordt hierin voornamelijk gerekend op brede bachelors, zoals Future Planet Studies, Liberal Arts and Sciences, Biomedische Wetenschappen, en Politics, Psychology, Law, and Economics.

C. Deelconclusie

Op het gebied van duurzaam onderwijs zijn de ambities van zowel de HvA als de UvA dus een stuk vager. Bij beide instellingen worden nauwelijks concrete, meetbare doelstellingen geformuleerd, en voor zover die er wel zijn worden ze niet gehaald. Op zowel de HvA als de UvA zijn de mensen die volgens de plannen verantwoordelijk zijn voor verduurzaming van het curriculum hiervan niet eens op de hoogte.

Er wordt beloofd dat duurzaamheidsonderwijs voor elke student beschikbaar moet zijn, of dat het in al het onderwijs wordt opgenomen. In de praktijk blijkt echter dat dit nog niet zo is, en dat (de diversiteit van) het aanbod per faculteit vaak erg verschilt. Bovendien blijft dit vaak nog beperkt tot keuzevakken en minoren, en zullen studenten dus vaak zelf op zoek moeten naar dit onderwijs. Dit is niet altijd makkelijk voor studenten; de vakkendatabase van het UvA Green Office zal bij lang niet alle studenten bekend zijn, en op de HvA bestaat noch een Green Office noch een database. Ook is het onduidelijk of deze vakken algemeen toegankelijk zijn; toelatingseisen zouden een barrière tegen deelname kunnen vormen.

Als de HvA en de UvA serieus werk willen maken van verduurzaming van hun onderwijscurriculum, zouden ze verschillende dingen kunnen ondernemen. Ten eerste zouden er binnen opleidingen vakken aangeboden kunnen worden waarin het thema duurzaamheid wordt besproken binnen het vakgebied van de opleiding. Bij opleidingen als Economie of Politicologie, waar zulke vakken al wel in het keuzedeel zitten, zouden ze een kernvak kunnen worden. Een andere optie is het oprichten van een Sustainability Track zoals is geopperd door deelnemers aan de Sustainability GA. Ook zou de onderwijsinstelling initiatief kunnen nemen door regelmatig lezingen over dit

onderwerp te organiseren. De belangrijkste voorwaarde voor dit alles is echter dat er een persoon of departement hiervoor verantwoordelijk wordt gemaakt, en dat die persoon of dat departement daar ook naar handelt.

Al met al kan dus gesteld worden dat de HvA en de UvA hun vage beloftes over verduurzaming van het onderwijs niet waar maken, en dat er een serieuze omslag nodig is om dit wel voor elkaar te krijgen. Zo een omslag zou niet alleen druk vanuit het centrale bestuur vereisen, maar ook medewerking vanuit de faculteiten en medewerkers.

6. DUURZAAM ONDERZOEK

De wetenschap heeft altijd vooropgelopen in het opmerken van en waarschuwen voor klimaatverandering en haar gevolgen. Op universiteiten en hogescholen wordt er al decennialang nagedacht over waar deze problematiek vandaan komt, hoe we haar kunnen tegengaan, en hoe we beter met de gevolgen kunnen leven. Er is in het hoger onderwijs dus voldoende kennis aanwezig over dit onderwerp, en aangezien de problematiek zo urgent en serieus is, zou verspreiding van zulke kennis naar de samenleving toe een hoge prioriteit moeten hebben.

Door actief in te zetten op onderzoek naar klimaat en duurzaamheid kan een universiteit naam voor zichzelf maken en een sterke positieve invloed hebben op de duurzaamheidsindustrie. Dit komt ook het lokale bedrijfsleven, dat met de resultaten van het onderzoek aan de slag kan, sterk ten goede. Daarom wordt in dit hoofdstuk onderzocht in hoeverre de HvA en UvA actief inzetten op onderzoek naar klimaat en duurzaamheid.

A. HvA

De website van de HvA stelt: “Duurzaamheid is belangrijk bij alles wat de HvA doet. Veel praktijkgericht onderzoek aan de HvA is verbonden met duurzaamheidsvraagstukken”²⁹ Op het gebied van onderzoek heeft de HvA een aantal speerpunten ontwikkeld waarop het onderzoek op de HvA zich zal richten. Een aantal van deze speerpunten – Urban Management, Urban Technology, en Urban Vitality – heeft direct of indirect te maken met duurzaamheidskwesities in de stad. Dit wordt op de website onderschreven: “De HvA richt zich op praktijkgericht onderzoek dat aansluit op actuele vragen in de regio. Het draait bij de HvA om het ontwikkelen van kennis gericht op de sociale en economische ontwikkeling van de Amsterdamse metropoolregio. Duurzame onderzoeksobjecten zijn dan ook geen uitzondering.”

Bij een inventarisatie van de database met onderzoeksprojecten van de HvA, gebruikmakend van zoektermen als ‘duurzaam’, ‘klimaat’, en ‘energie’ zijn 51 onderzoeksprojecten gevonden die op enige manier met dit thema te maken hebben. Op een totaal van 566 projecten heeft dus 9% met duurzaamheid te maken, een aanzienlijk aandeel. 45 van deze projecten vallen binnen het onderzoeksspeerpunt Urban Technology. De projecten hebben plaatsgevonden tussen 2011 en heden; een aantal loopt nog.

²⁹Hogeschool van Amsterdam. (2017). Duurzaamheid: een belangrijk uitgangspunt voor de HvA. Opgehaald op 13 augustus 2017, van <http://www.hva.nl/over-de-hva/visie/duurzaamheid/duurzaamheid.html>

B. UvA

Op het gebied van onderzoek wil de UvA, net als de HvA, vooral relevant zijn voor de stad Amsterdam en partners in die stad: “De UvA en de HvA brengen de thema’s sustainable future en the future of Europe samen in de agenda van science for an urban world om zo oplossingen te ontwikkelen op economisch, sociaal, politiek, technologisch en logistiek gebied voor de stadsregio. Logistieke oplossingen en oplossingen met behulp van big data spelen een belangrijke rol. De UvA is zelf proefobject voor onderzoek en concept proofing door studenten en medewerkers. De UvA gebruikt haar ‘Energiebedrijf’ samen met stedelijke partners en benut daarbij haar positie in de stad, maar ook haar expertise op juridisch, bestuurskundig en gedragswetenschappelijk gebied.”³⁰

De UvA heeft een beperkt aantal profielthema’s gedefinieerd binnen welke zij op nationaal en internationaal niveau hoogstaand onderzoek wil doen. Deze zeven profielthema’s zijn onderverdeeld in 20 zwaartepunten. Eén van deze profielthema’s heet Sustainable World, onderverdeeld in zwaartepunten Sustainable Chemistry en Systems Biology. Binnen de eerste wordt onderzoek gedaan naar duurzame materialen die als basis voor een duurzame economie kunnen zorgen, binnen de tweede naar hoe ecologische duurzaamheid in stand gehouden kan worden.

Wat voor gevolgen het vaststellen van zo’n profielthema heeft werd ook uit de bijdrage van het CvB aan dit onderzoek niet duidelijk. Wel werden er een aantal voorbeelden genoemd van onderzoek binnen de gebieden environmental science en sustainable development. Ook is op de website te lezen dat een kwart van het onderzoek op de UvA onder één van de 20 zwaartepunten valt.

Er werd in de reactie ook benadrukt dat door haar brede oriëntatie de UvA bij uitstek geschikt is om het onderwerp duurzaamheid interdisciplinair te benaderen. Het Centre for Sustainable Development Studies van het Amsterdam Institute for Social Science Research (AISSR) werd hierbij expliciet genoemd.

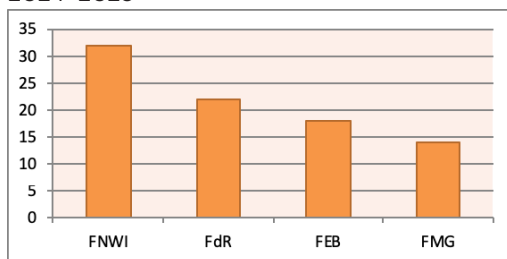
In het Jaarverslag 2017 wordt bovendien genoemd dat in 2017 twee onderzoeksprojecten van de UvA met betrekking tot duurzaamheid een NWO-subsidie kregen.³¹

Het UvA Green Office heeft ook een Sustainability Research Inventory opgesteld, met daarin onderzoeksgroepen, onderzoekers, en publicaties over duurzaamheid. De publicaties in deze Inventory zijn allen papers in academische vakbladen van tussen 2014 en 2016. Er staan 86 papers in deze Inventory, maar er kan niet met zekerheid gezegd worden dat deze lijst volledig is. Wel kan het een indicatie geven van hoe het onderzoek is verspreid over vakgebieden. Figuur 14 geeft daarom de verdeling van deze publicaties weer over de faculteiten.

³⁰ UvA. Instellingsplan 2015–2020, p. 30.

³¹ Universiteit van Amsterdam. (2018). Jaarverslag 2017. Amsterdam, p. 55.

Figuur 14: Publicaties met betrekking tot duurzaamheid per faculteit, 2014-2016

Daaruit blijkt dat ook op de UvA, hoewel in mindere mate dan op de HvA, het meeste duurzaamheidsonderzoek nog in de technische hoek wordt verricht. Ook het ontbreken van de geesteswetenschappen is opvallend.

C. Deelconclusie

Op het gebied van onderzoek hebben zowel de UvA als de HvA aangegeven dat klimaatproblematiek en duurzame oplossingen, met name voor de stad, een prioriteit zijn. Ook hier worden echter weinig concrete doelen gesteld. Zelfs als die wel gesteld zouden worden is er geen informatie beschikbaar over de financieringsprioriteiten of onderzoeksoutput. Beide instellingen hebben binnen hun onderzoeksprioriteiten onderwerpen opgenomen die met duurzaamheid te maken hebben, maar het is onduidelijk waar zo'n prioriteit concreet toe leidt.

Op beide instituten wordt in behoorlijke mate onderzoek gedaan naar klimaat en duurzaamheid in vele vormen. Waar dit op de HvA voornamelijk in de technische hoek is, lijkt het op de UvA meer interdisciplinair en gespreid over de faculteiten te zijn. Het is echter onduidelijk in hoeverre institutioneel beleid invloed heeft op de onderzoeksoutput. Het lijkt aannemelijk dat factoren als trends binnen de wetenschap, subsidievoorwaarden, of facultaire beslissingen hier een groter verschil in maken.

7. DILEMMA'S EN SAMENWERKINGEN

Een succesvolle verduurzaming van de onderwijsinstelling kan alleen plaatsvinden als alle partijen binnen de universiteit hierachter staan en het in enige mate met elkaar eens zijn over hoe die verduurzaming bereikt moet worden. Daarom wordt in dit hoofdstuk gekeken naar in hoeverre de ambities en prestaties van de HvA en UvA op het gebied van duurzaamheid overeenkomen met de wensen en meningen van studenten en belangengroepen.

A. Duurzame bedrijfsvoering of kennisverspreiding?

Het is natuurlijk niet zo dat een instelling moet kiezen tussen een duurzame bedrijfsvoering enerzijds of duurzaam onderwijs en onderzoek anderzijds. Toch gaat het hier om een belangrijke tegenstelling: het ene is een simpele, directe manier om aan duurzaamheid te doen, het andere indirecter, maar uiteindelijk veel effectiever. Hoe denken de verschillende stakeholders uit dit onderzoek over deze keuze?

Tijmen de Vos stelt dat van het motto van de UvA inzake duurzaamheid, Low Imprint High Impact, vooral het eerste deel serieus genomen wordt. Hij is zeer kritisch over de mate waarin de UvA bijvoorbeeld duurzaamheid heeft geïntroduceerd in het curriculum van zijn opleiding, Economie. Met energiebesparing en afvalscheiding zijn de afgelopen jaren de grootste stappen gezet, volgens hem omdat “de UvA duurzaamheid ook vaak als niets meer dan een besparing ziet, en als het geld kost in plaats van bespaart dan doen ze er liever niets mee.”

Hiernaar gevraagd wijst Ewout Doorman erop dat afvalscheiding voor de onderwijsinstelling geen kostenbesparing oplevert, maar dat die High Impact inderdaad alleen kan worden bereikt als ook de core business – het onderzoek en onderwijs – verduurzaamd wordt. Verduurzaming van de bedrijfsvoering is echter makkelijker te meten en directer; het vergt een extra denkstap om in te zien dat je ook in je onderwijs en onderzoek kan verduurzamen.

Ook veel studenten zien dit nog niet: slechts 35,5% van de HvA-studenten en 24,7% van de UvA-studenten vindt het stimuleren van duurzaamheid in onderwijs en onderzoek belangrijker dan een duurzame bedrijfsvoering. Gek genoeg vindt wel meer dan de helft van de studenten op zowel de HvA als de UvA dat duurzaamheid onderdeel zou moeten uitmaken van meer studies. Op de HvA zou ook meer dan de helft zelf meer duurzaamheid in de opleiding tegen willen komen, tegenover iets minder dan de helft van de UvA-studenten die dat graag zou willen. Wel geven een

aantal respondenten aan dat dit niet in elke studie van waarde is, en dat het niet verplicht zou moeten worden. Alternatieven om meer bewustzijn te creëren zijn het organiseren van symposia of lezingen over het onderwerp.

Het Green Office richt zich op vier Pillars: Campus, Community, Onderwijs & Onderzoek, en Communicatie. Hier worden in principe geen prioriteiten in gekozen, maar Matthijs Hinkamp geeft wel aan dat er duidelijkere resultaten worden geboekt bij Campus (verduurzaming van de bedrijfsvoering) en Community (bewustwording). Binnen Onderwijs en Onderzoek richt het Green Office zich voorlopig vooral op het bijhouden wat voor onderzoek er gedaan wordt en welke vakken studenten kunnen volgen.

Fossil Free richt zich vooral op het divesteren uit fossiele fondsen, maar maakt zich wel zorgen over “de tentakels van de fossiele industrie in het onderwijs en onderzoek.” Uit een onderzoek bij de Bedrijfskundefaculteit van de Erasmus Universiteit bleek dat Shell daar duidelijk zijn stempel drukte op het onderwijs en onderzoek.³² In hoeverre dit ook op de HvA of UvA het geval is, is niet onderzocht. Wel stipt Rosa Tibosch aan dat door allerlei bezuinigingen de overheidsfondsen voor onderzoek vaak niet toereikend zijn, en onderzoeksinstituten daarmee veroordeeld worden tot soms dubieuze partnerschappen met het bedrijfsleven.

Ook het CvB van de UvA benadrukt in haar reactie dat er alleen impact gemaakt kan worden als ook onderwijs en onderzoek verduurzaamd worden. Hoe daar nu naar gestreefd wordt is echter niet duidelijk; er wordt hier geen duidelijk centraal beleid op gevoerd. Hoewel de UvA dit dus wel belangrijk vindt, is het voor vooruitgang grotendeels afhankelijk van initiatieven vanuit faculteiten, onderzoeksgroepen, en financiers. Er is ook bij noch de HvA noch de UvA iemand centraal verantwoordelijk voor verduurzaming van onderwijs en onderzoek. Ewout Doorman werkt voor beide instellingen, maar houdt zich alleen met bedrijfsvoering bezig.

B. Wie is verantwoordelijk?

Dit raakt aan een ander dilemma: wie is er binnen de universiteit verantwoordelijk voor verduurzaming? Zoals bleek uit de enquête leggen studenten die verantwoordelijkheid primair bij het bestuur, centraal of facultair, hoewel zeker UvA-studenten ook hun eigen rol hierin erkennen.

Het bestuur van de UvA lijkt het echter niet geheel met die zienswijze eens te zijn. Er worden wel centraal doelen gesteld voor verduurzaming van de bedrijfsvoering, maar de invulling daarvan ligt vaak aan de locatie en de verantwoordelijke personen. Hinkamp loopt hier in zijn werk voor het Green Office vaak tegenaan: “het zou beter zijn als er van hogerop zou worden gezegd: dit gaan we doen en zo gaan we het doorvoeren. Er wordt wel veel decentraal gedaan, maar het verschilt nu ook heel erg per locatie, wie er daar op de stoel zit, wat er dan gebeurt. De UvA staat natuurlijk voor decentraal, en dat is vaak ook goed, maar voor dit soort

³²Hüzeir, V., & Fraser, G. (2017). *A Pipeline of Ideas: How the Rotterdam School of Management facilitates climate change by collaborating with the fossil fuel industry*. Rotterdam: Changerism.

dingen zou het volgens mij beter zijn als er van hogerop strenger beleid door wordt gevoerd.”

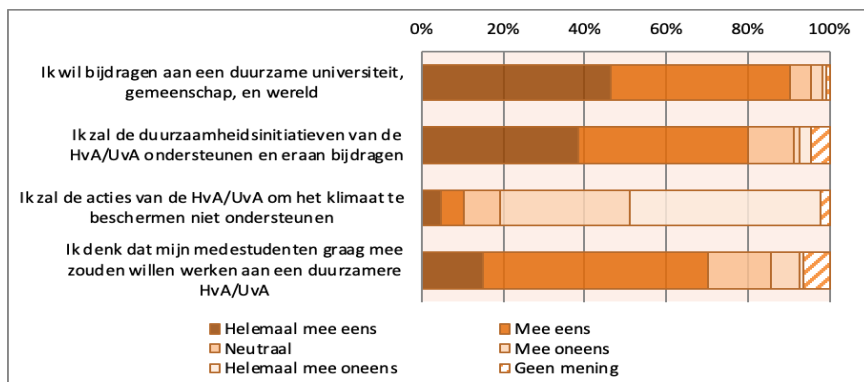
Op het gebied van onderwijs is er nog minder centrale coördinatie: er zijn geen concrete doelen gesteld en het CvB laat weten dat verduurzaming van faculteiten en vakgroepen uit moet gaan en “slechts in brede, algemene zin centraal [wordt] gestuurd.” Hetzelfde geldt voor onderzoek, waar wel centraal thema’s worden gedefinieerd, maar het onderzoek natuurlijk vanuit de onderzoekers zelf moet komen.

Ook De Vos haalt aan dat de verduurzaming van onderwijs en onderzoek nog stroef gaat vanwege de autonomie van faculteiten. Het ligt sterk aan de faculteit en haar bestuur in hoeverre er wordt gestuurd op verduurzaming van het onderwijs en onderzoek. Hoewel De Vos in principe vóór decentralisatie is, vindt hij dat op dit onderwerp het CvB faculteiten, onderzoeksgroepen, en docenten meer zou kunnen pushen. Ewout Doorman merkt op dat bijvoorbeeld de Universiteit Utrecht een sterker gecentraliseerd duurzaamheidsbeleid heeft, dat leidt tot betere prestaties

C. Samenwerkingen en initiatieven

In de enquête is geïnventariseerd in hoeverre studenten bereid zijn om bij te dragen aan een duurzamere universiteit. Daaruit blijkt dat er voor de HvA en UvA veel mogelijkheden liggen om samen met studenten projecten op te zetten of studenten te betrekken bij het duurzaamheidsbeleid. De resultaten van deze inventarisatie zijn te zien in figuur 15. Het is opvallend dat de eigen bereidheid om bij te dragen hoger wordt ingeschat dan die van medestudenten. Dit zou verklaard kunnen worden door een algeheel pessimisme over actie op het gebied van duurzaamheid, maar het kan ook aangeven dat de gebruikte sample niet geheel representatief is, en dat voornamelijk studenten die wel actie willen ondernemen rondom duurzaamheid de enquête in hebben gevuld.

Figuur 15: Bereidheid van studenten om bij te dragen aan verduurzaming van de instelling

Hoe dan ook denkt alsnog ruim 70% dat zijn of haar medestudenten zich zouden willen inzetten voor een duurzamere instelling. De bereidheid wordt dus hoog ingeschat,

terwijl dat in werkelijkheid tegen lijkt te vallen: belangengroepen zijn nog steeds afhankelijk van een kleine groep actieve studenten, en eerdere afvalscheidings- en papierverminderingprojecten waren geen onverdeeld succes.

Het lijkt erop dat hier een probleem opspeelt dat bij klimaatactie vaker voorkomt: veel mensen zien het belang ervan in en zeggen bereid te zijn bij te dragen of hun gedrag te veranderen, maar als puntje bij paaltje komt zijn er altijd andere prioriteiten. Zeker in een tijd waarin de sociale prestatiedruk op studenten steeds hoger wordt en de financiële ondersteuning steeds kleiner blijft er weinig tijd over om ook nog bij te dragen aan een groene universiteit.

Gevraagd naar hoe de universiteit studenten beter bij het duurzaamheidsbeleid kan betrekken antwoorden een aantal respondenten dan ook dat studenten hiervoor beloond zouden moeten worden, financieel of in studiepunten. Wat echter het meest wordt genoemd is het opzetten van een wedstrijd waarin studenten hun eigen ideeën ter verduurzaming van de instelling kunnen presenteren, en daarmee een prijs kunnen winnen. Ook geven een aantal respondenten aan dat de instelling simpelweg studenten meer zou moeten informeren over op welke manier ze met duurzaamheid bezig is en wat studenten daarin kunnen betekenen, bijvoorbeeld door middel van collegepraatjes of posters. Het uiteindelijke doel moet duidelijk zijn en studenten moeten op een laagdrempelige manier mee kunnen doen.

Wat dat betreft is het een goed teken dat zowel de HvA als de UvA sinds dit jaar weer meer gescheiden prullenbakken hebben geplaatst. Ook spraken veel respondenten de wens uit dat studenten meer gedwongen worden zich duurzaam te gedragen, door papiergebruik tegen te gaan en minder vlees aan de bieden in de kantines. Dit soort veranderingen zouden gepaard kunnen gaan met een uitleg waarom ze belangrijk zijn.

D. Deelconclusie

Studenten, belangengroepen, en het bestuur van de HvA en UvA zijn het dus lang niet altijd met elkaar eens. Waar de onderwijsinstellingen zich op dit moment vooral richten op duurzame bedrijfsvoering, zouden de belangengroepen graag willen zien dat er ook op onderwijs en onderzoek vooruitgang wordt geboekt. Studenten zouden ook in het onderwijs meer duurzaamheid willen zien, maar vinden dat niet belangrijker dan een duurzame bedrijfsvoering.

Ook het verantwoordelijkheid nemen is nog een knelpunt: waar de studenten dat vooral bij het instellingsbestuur leggen, voert dat bestuur vaak geen sterk dwingend centraal beleid. De invulling van vage beloftes in het Instellingsplan en op de website wordt vaak overgelaten aan decentrale actoren.

Verantwoordelijkheid kan natuurlijk ook niet bij één of twee actoren liggen; voor een duurzame instelling moet iedereen meewerken. Daarom is het erg belangrijk dat de HvA en UvA hun studenten beter gaan betrekken bij hun duurzaamheidsbeleid. Daar zijn verschillende ideeën voor, maar het belangrijkste is dat studenten simpelweg geïnformeerd worden.

8. CONCLUSIE

Al met al kan gesteld worden dat de beloftes die de HvA en UvA maken over hun duurzaamheidsbeleid vaak niet volledig waargemaakt worden. Alleen op het gebied van bedrijfsvoering boeken beide instituten duidelijke vooruitgang, en liggen ze op koers om de meeste gestelde doelen te halen. Beide instellingen zijn duurzame stroom in gaan kopen en zijn per student minder CO₂ uit gaan stoten. Met de introductie van meer recyclebakken bij beide instellingen zal er hopelijk ook meer afval gescheiden worden. Wel geven veel studenten aan dat de catering duurzamer zou kunnen.

Op het gebied van onderwijs en onderzoek zijn echter ten eerste de beloftes een stuk vager en lastiger te controleren, is er ten tweede minder informatie bekend over de voortgang, en moet ten derde uit de beschikbare informatie geconcludeerd worden dat de verduurzaming hier nog niet daadwerkelijk heeft ingezet. Er worden op deze gebieden geen meetbare doelen gesteld of cijfers gepubliceerd over bijvoorbeeld het aantal vakken waarin duurzaamheid aan bod komt of onderzoeksprojecten over dit onderwerp. Aan duurzaamheid gerelateerde thema's zijn op beide instellingen wel focuspunten van onderzoek, maar het is onduidelijk wat voor gevolgen dit heeft voor de kwaliteit of kwantiteit van onderzoek over deze onderwerpen. Verduurzaming van onderzoek en onderwijs kost nu eenmaal veel geld en energie, en voor geen van beide instellingen lijkt dit nu hoog te staan op het lijstje van prioriteiten of onderwerpen waarop de instelling zich wil profileren.

Studenten zijn over het algemeen redelijk goed geïnformeerd over klimaat en duurzaamheidskwesties, maar een stuk minder goed over wat hun eigen instelling daarmee doet. Ze zijn wel sterk van mening dat er actie ondernomen moet worden om te verduurzamen, zowel in het algemeen als binnen de eigen onderwijsinstelling. Hoewel ze de verantwoordelijkheid voornamelijk leggen bij universiteitsbestuurders, lijken ze wel bereid te zijn hier in enige mate aan bij te dragen. Veel studenten zijn bijvoorbeeld enthousiast over meer recycling, minder papier, meer vegetarisch in de kantine, en het organiseren van competities en seminars over duurzaamheid. Dit zijn eenvoudige, laagdrempelige manieren waarop de HvA en UvA studenten kunnen informeren over en betrekken bij het duurzaamheidsbeleid. Als gevolg daarvan ontstaat er hopelijk een instellingsbrede dialoog over het belang van een duurzame instelling.

Er was binnen dit onderzoek helaas geen ruimte om de banden van de HvA en UvA met de fossiele industrie onder de loep te nemen. Vervolgonderzoek zou zich dus kunnen richten op de vraag of praktijken, zoals die onthuld werden in een onderzoek op de Rotterdam School of Business³³, ook op de HvA of UvA voorkomen.

Maar los van de vraag welke partijen er invloed uitoefenen op het beleid, bevestigt dit onderzoek het beeld dat duurzaamheid nog geen integraal onderdeel is geworden van de bedrijfscultuur op de HvA en UvA. Kijkend naar de SustainaBul ranking van beide instellingen moet men toegeven dat het beter kan, en dat bijvoorbeeld de VU ver voor ligt op de HvA en UvA qua duurzaamheidsbeleid. Verbetering is ook nodig: klimaatverandering is zeer waarschijnlijk de grootste uitdaging van de eenentwintigste eeuw. Onderwijsinstellingen hebben altijd een voortrekkersrol gehad in het aanpakken van dit probleem. Ze hebben veel kennis in huis, en leiden de mensen op die met dit probleem aan de slag moeten. Daarin ligt ook een belangrijke taak voor hen de komende decennia, en de HvA en UvA hebben nog een lange weg te gaan voordat ze klaar zijn om die taak naar behoren uit te voeren.

9. BESTUURSAANBEVELING

Duurzaamheid is een zeer belangrijk thema. De politiek, maatschappij en het bedrijfsleven zetten zich in om zo snel mogelijk te verduurzamen en de opwarming van de aarde tegen te gaan. Dit gaat gepaard met de nodige discussies over op welke manier dit zou moeten gebeuren en op welke manier het klimaatakkoord van Parijs gehaald kan worden. De uitspraak van het gerechtshof in de zaak van Urgenda tegen de Staat laat zien dat we er nog lang niet zijn, en dat de staat op dit moment te weinig doet om burgers te beschermen voor de gevaren die de opwarming van de aarde met zich meebrengt. De Staat moet er volgens de rechter voor zorgen dat de uitstoot van broeikasgassen in 2020 in Nederland 25% lager is dan in 1990³⁴. Op dit moment zit Nederland op een reductie van 13%, wat betekent dat we het duidelijk slechter doen dan andere landen in Europa. Litouwen, Letland, Roemenië en Estland zitten alle vier al op een reductie van meer dan 40%.³⁵ Het is dus duidelijk dat Nederland harder haar best moet doen om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren. Daarom is het volgens ASVA belangrijk om burgers te informeren over de gevaren van de opwarming van de aarde. Onderwijsinstellingen moeten hierin het voortouw nemen.

Uit het onderzoek van het onderzoeksbureau van ASVA komt naar voren dat studenten duurzaamheid een zeer belangrijk thema vinden. Liefst 70% van de ondervraagde studenten geven aan dat zij zich ernstig zorgen maken over de klimaatverandering en vinden dat het thema de hoogste prioriteit moet worden gegeven. Een nog groter aandeel ergert zich aan andere studenten die zich er geen zorgen over maken.

Studenten maken zich dus zorgen over de klimaatverandering. Uit het onderzoek blijkt dat dit niet terugkomt in het curriculum van opleidingen op zowel de HvA als op de UvA. Beide onderwijsinstellingen hebben op dit onderdeel ook geen of vage ambities. ASVA ziet dit onderzoek als zeer waardevol aangezien het verschil tussen de wil van studenten en het tekort in het curriculum duidelijk naar voren komt. ASVA vindt dat opleidingen tegenwoordig niet kunnen zonder aandacht te schenken aan duurzaamheid en klimaatverandering. We zullen ons dan ook gaan inzetten voor een curriculum waarbij informatievoorziening over duurzaamheid en klimaatverandering een grotere rol in spelen.

In de tijd tussen het schrijven en de publicatie van dit onderzoek is het Green UvA Platform opgericht, een samenwerking tussen Fossil Free UvA, Green Office UvA, en Students For Sustainability Amsterdam. ASVA is blij om te zien dat deze partijen de handen ineenslaan voor een groener hoger onderwijs, en steunt hen graag in die strijd. Samen met hen hopen we de komende jaren veel te bereiken rond dit onderwerp.

³⁴ <https://nos.nl/artikel/2254129-wat-moet-het-kabinet-doen-na-de-urgenda-uitspraak.html>

³⁵ <https://nos.nl/artikel/2252503-klimaatdoel-is-haalbaar-maar-nederland-zit-nu-nog-in-europese-achterhoede.html>

10. BIJLAGE 1 ENQUETE

Duurzaamheid op de UvA en HvA

Deze enquête maakt onderdeel uit van een onderzoek naar duurzaamheid op de HvA en UvA. Er wordt onderzocht wat het huidige duurzaamheidsbeleid is van deze instanties en wat studenten daarover weten en vinden. In dit onderzoek zullen vragen worden gesteld over jouw kennis van duurzaamheid en klimaatproblematiek, jouw kennis van het duurzaamheidsbeleid van je onderwijsinstelling, en jouw mening over de rol van onderwijsinstellingen en studenten in duurzaamheidsinitiatieven. De enquête is volledig anoniem en vrijwillig, en kan op elk moment worden afgebroken. Je kan de enquête ook pauzeren en later weer hervatten.

Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Onderzoeksbureau van de ASVA Studentenunie, de centrale belangenbehartiger van de Amsterdamse student. Onder de deelnemers worden drie Bol.com cadeaubonnen verloot ter waarde van €20.

Alvast bedankt voor je deelname!

<for English please change the language in the drop-down menu above>

Achtergrondinformatie

Eerst willen wij je een aantal vragen stellen over jou en je opleiding. Deze worden slechts gebruikt om te controleren dat het onderzoek een representatieve afspiegeling is van de studenten op de HvA en UvA.

1. Wat is je geslacht?

2. Aan welk instituut studeer je?

3. In welke fase van je studie zit je? [UvA]

4. Aan welke faculteit studeer je? [UvA]

5. Aan welke faculteit studeer je? [HvA]

6. In welk jaar van je studie zit je? (aantal jaren dat je al aan deze instelling studeert)

Kennis over klimaatverandering en duurzaamheid

In dit deel willen we meer te weten komen over jouw bekendheid met klimaatproblematiek en duurzaamheid.

7. Selecteer wat het meest van toepassing is

- Mijn opleiding is gericht op klimaat en/of duurzaamheid
- Ik heb enige vakken over klimaat en/of duurzaamheid gevolgd
- Klimaat en duurzaamheid maken geen onderdeel uit van mijn opleiding

8. Zijn de volgende stellingen waar of niet waar? (Niet waar – Weet ik niet – Waar)

- Bij het verbranden van olie komt CO₂ vrij
- CO₂ is schadelijk voor planten*
- Het broeikas effect wordt voornamelijk veroorzaakt door het gat in de ozonlaag*
- In gelijke hoeveelheden is CO₂ schadelijker voor het klimaat dan methaangas*
- Het wereldwijde CO₂-gehalte in de atmosfeer is de afgelopen 250 jaar gestegen
- Klimaatverandering wordt voornamelijk veroorzaakt door menselijk handelen
- De wereldwijde temperatuurstijging in de laatste eeuw was de hoogste in de afgelopen 1000 jaar
- Het huidige CO₂-gehalte in de atmosfeer is in de afgelopen 650.000 jaar al eerder voorgekomen*
- De meerderheid van de klimaatwetenschappers verwacht dat in de komende decennia...
- ...een warmer klimaat zal leiden tot het smelten van de poolkappen, waardoor het zeeniveau wereldwijd zal stijgen
- ...extreem weer, zoals droogte, overstromingen, en stormen, vaker voor zal komen
- ...door een warmer klimaat meer water zal verdampen, waardoor het zeeniveau wereldwijd zal dalen*
- ...het klimaat over de hele wereld in dezelfde mate zal veranderen*

9. Zijn de volgende stellingen waar of niet waar? (Niet waar – Weet ik niet – Waar)

- Om in de winter frisse lucht binnen te krijgen, is het het meest klimaatvriendelijk om het raam langer open te houden*
- De gemiddelde CO₂-uitstoot per persoon per kilometer van een auto is vele malen hoger dan die van een trein
- Sla gegroeid in een broeikas zorgt voor minder CO₂-uitstoot dan sla gegroeid op het land*
- De temperatuur van een gasverwarmde kamer 1 graad naar beneden brengen leidt tot minder uitstoot van CO₂
- Het produceren van 1 kilo rundvlees leidt tot meer uitstoot van broeikasgassen dan de productie van 1 kilo graan
- De gemiddelde CO₂-uitstoot per persoon per kilometer is lager op korte vluchten (bijv. binnen Europa) dan op langeafstandsvluchten (bijv. Europa naar Amerika)*
- Een kerncentrale stoot CO₂ uit als er energie wordt gegenereerd*
- Een voertuig met een dieselmotor stoot meer CO₂ per persoon per kilometer uit dan een vergelijkbaar voertuig met benzinemotor*

Mening over klimaat en duurzaamheid

In dit deel willen we meer te weten komen over jouw mening over klimaatproblematiek en duurzaam gedrag.

10. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (vijfpunts Likertschaal van 'Helemaal mee oneens' tot 'Helemaal mee eens', en de optie 'Geen mening')

- Men zou zich meer zorgen moeten maken over klimaatverandering
- Het tegengaan van klimaatverandering zou de hoogste prioriteit moeten worden gegeven
- Het is ergerlijk om te zien dat mensen zich niets aantrekken van klimaatproblemen
- Men maakt zich te veel zorgen over klimaatverandering
- Men overdrijft over de ernst van klimaatverandering

11. In hoeverre is het volgende op jou van toepassing? (vijfpunts Likertschaal van 'Klopt helemaal niet' tot 'Klopt helemaal')

- Ik zorg ervoor dat ik zo min mogelijk water verspil
- Ik zorg ervoor dat ik zo min mogelijk voedsel verspil

- Ik scheid het meest van mijn afval zodat het gerecycled kan worden
- Ik gebruik liever het openbaar vervoer of de fiets dan de auto
- Ik doe altijd het licht uit als ik een ruimte verlaat
- Ik zet apparaten altijd uit als ik ze niet gebruik
- Ik probeer mijn gebruik van verwarming en airconditioning te beperken
- Ik probeer zuinig te zijn met energie
- Ik vind het belangrijk om goed voor het milieu te zorgen

Duurzaamheidsbeleid van onderwijsinstelling

In dit deel willen we meer te weten komen over jouw bekendheid met het duurzaamheidsbeleid van jouw onderwijsinstelling en jouw mening daarover.

12. Wat weet jij over het duurzaamheidsbeleid van de UvA? (vijfpunts Likertschaal Niet waar – Ik denk het niet – Weet ik niet – Ik denk het wel – Waar)

- De UvA heeft haar inzet voor duurzaamheid op papier gezet in het Instellingsplan
- De UvA heeft concrete doelen gesteld wat betreft duurzaamheid in het Instellingsplan*
- De invulling van het duurzaamheidsbeleid op de UvA wordt aan de faculteiten overgelaten
- De UvA probeert duurzaamheidsonderwijs in zo veel mogelijk studierichtingen op te nemen*
- Duurzaamheid is een speerpunt van onderzoek op de UvA
- De UvA heeft een Green Office opgezet om duurzaamheid binnen de universiteit te stimuleren
- De UvA heeft een Green Office opgezet om duurzaamheid binnen de universiteit te stimuleren
- De UvA gebruikt voornamelijk hernieuwbare en veilige energiebronnen
- De CO₂-uitstoot van de UvA is in de afgelopen vijf jaar sterk gedaald dankzij haar duurzaamheidsbeleid
- De UvA moedigt studenten en medewerkers aan zich duurzaam te gedragen (b.v. met recyclepunten op de campus, ontmoedigen van papiergebruik)*
- Bij de bouw en het gebruik van campusgebouwen is duurzaamheid een prioriteit voor de UvA

13. Wat weet jij over het duurzaamheidsbeleid van de HvA? (vijfpunts Likertschaal Niet waar – Ik denk het niet – Weet ik niet – Ik denk het wel – Waar)

- De HvA heeft haar inzet voor duurzaamheid op papier gezet in het Instellingsplan
- De HvA heeft concrete doelen gesteld wat betreft duurzaamheid in het Instellingsplan
- De invulling van het duurzaamheidsbeleid op de HvA wordt aan de faculteiten overgelaten
- De HvA probeert duurzaamheidsonderwijs in zo veel mogelijk studierichtingen op te nemen*
- Duurzaamheid is een speerpunt van onderzoek op de HvA
- De HvA heeft een Green Office opgezet om duurzaamheid binnen de universiteit te stimuleren*
- De HvA gebruikt voornamelijk hernieuwbare en veilige energiebronnen
- De CO₂-uitstoot van de HvA is in de afgelopen vijf jaar sterk gedaald dankzij haar duurzaamheidsbeleid
- De HvA moedigt studenten en medewerkers aan zich duurzaam te gedragen (b.v. met recyclepunten op de campus, ontmoedigen van papiergebruik)*
- Bij de bouw en het gebruik van campusgebouwen is duurzaamheid een prioriteit voor de HvA

14. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? [UvA]

- De UvA zou meer moeite moeten doen om zelf duurzamer te worden
- De UvA zou haar studenten meer aan moeten moedigen om duurzamer te worden
- Duurzaamheidsonderwijs zou onderdeel moeten uitmaken van meer studies op de UvA
- Ik zou willen dat er in mijn opleiding meer aandacht wordt besteed aan duurzaamheid
- De UvA informeert haar studenten voldoende over haar duurzaamheidsbeleid
- De UvA moet het goede voorbeeld geven wat betreft duurzaamheid
- Het stimuleren van duurzaamheid in onderwijs en onderzoek is belangrijker dan een duurzame bedrijfsvoering

15. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? [HvA]

- De HvA zou meer moeite moeten doen om zelf duurzamer te worden
- De HvA zou haar studenten meer aan moeten moedigen om duurzamer te worden
- Duurzaamheidsonderwijs zou onderdeel moeten uitmaken van meer studies op de HvA
- Ik zou willen dat er in mijn opleiding meer aandacht wordt besteed aan duurzaamheid
- De HvA informeert haar studenten voldoende over haar duurzaamheidsbeleid
- De HvA moet het goede voorbeeld geven wat betreft duurzaamheid
- Het stimuleren van duurzaamheid in onderwijs en onderzoek is belangrijker dan een duurzame bedrijfsvoering

16. Hoe heb jij je informatie over het duurzaamheidsbeleid van de UvA gevonden? (meerdere antwoorden mogelijk)

- De website van de UvA
- Docenten/colleges
- Medestudenten
- De studentenraad (facultair of centraal)
- De ASVA Studentenuite
- Ik weet hier niets over
- Anders: ...

17. Hoe heb jij je informatie over het duurzaamheidsbeleid van de HvA gevonden? (meerdere antwoorden mogelijk)

- De website van de HvA
- Docenten/colleges
- Medestudenten
- De medezeggenschapsraad (facultair of centraal)
- De ASVA Studentenuite
- Ik weet hier niets over
- Anders: ...

Verantwoordelijkheid voor duurzaamheid

18. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (vijfpunts Likertschaal van 'Helemaal mee oneens' tot 'Helemaal mee eens', en de optie 'Geen mening') [UvA]

- Ik vind dat de UvA duurzaamheid een prioriteit zou moeten maken in vastgoedplanning, ontwikkeling, en dagelijkse bezigheden
- Ik vind dat iedereen binnen de UvA duurzame oplossingen voor klimaatproblemen zou moeten ondersteunen
- Ik vind het niet nodig dat klimaatonderwijs onderdeel uitmaakt van alle studies op de UvA
- Het promoten van duurzaamheid op de UvA is de verantwoordelijkheid van het bestuur van de UvA
- Het promoten van duurzaamheid op de UvA is de verantwoordelijkheid van docenten van de UvA
- Het promoten van duurzaamheid op de UvA is de verantwoordelijkheid van studenten

19. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? (vijfpunts Likertschaal van 'Helemaal mee oneens' tot 'Helemaal mee eens', en de optie 'Geen mening') [HvA]

- Ik vind dat de HvA duurzaamheid een prioriteit zou moeten maken in vastgoedplanning, ontwikkeling, en dagelijkse bezigheden
- Ik vind dat iedereen binnen de HvA duurzame oplossingen voor klimaatproblemen zou moeten ondersteunen
- Ik vind het niet nodig dat klimaatonderwijs onderdeel uitmaakt van alle studies op de HvA
- Het promoten van duurzaamheid op de HvA is de verantwoordelijkheid van het bestuur van de HvA
- Het promoten van duurzaamheid op de HvA is de verantwoordelijkheid van docenten van de HvA
- Het promoten van duurzaamheid op de HvA is de verantwoordelijkheid van studenten

20. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen?

- Ik wil bijdragen aan een duurzame universiteit, gemeenschap, en wereld
- Ik zal de duurzaamheidsinitiatieven van de HvA/UvA ondersteunen en eraan bijdragen
- Ik zal de acties van de HvA/UvA om het klimaat te beschermen niet

ondersteunen

- Ik denk dat mijn medestudenten graag mee zouden willen werken aan een duurzamere HvA/UvA

21. Hoe kan de HvA/UvA studenten beter opleiden of bewust maken over klimaat en duurzaamheid? [open vraag]

22. Hoe zouden studenten aangemoedigd kunnen worden om meer betrokken te zijn in duurzaamheidsinitiatieven op de HvA/UvA? [open vraag]

Afsluiting

Dit is het einde van de enquête. Hartelijk bedankt voor je deelname aan dit onderzoek van de ASVA Studentenuite. Het ASVA Onderzoeksbureau is voor het succes van haar onderzoeken afhankelijk van het onderzoekspanel. Als je vaker aan dit soort onderzoeken mee wilt doen, meld je dan aan voor het onderzoekspanel door hieronder je e-mailadres in te vullen.

PUBLICATIES VAN HET ASVA ONDERZOEKSBUREAU

OVER DE ORGANISATIE VAN ONDERWIJS

Opleidingscommissies aan de Universiteit van Amsterdam: een knelpuntenanalyse	2016
Diversiteitsbeleid: een overbodig kwaad of een noodzakelijke stap vooruit?	2016
Van Binnenstad naar Stadscampus: een onderzoek naar de communicatie rondom de verhuizing naar het Roeterseiland	2015
Over de grens? Studeren in het buitenland	2015
1 + 1 = 3? Een onderzoek naar de bètafusie	2013
Alfa Beta Gamma: Een strijd der faculteiten?	2013
10 jaar BaMa: succes of mislukking?	2012

OVER STUDIEKOSTEN EN WONEN

De (on)zichtbare gevolgen van het leenstelsel: De invloed van de invoering van het leenstelsel op financiële maatregelen, studiekeuzes en motivaties	2017
Een onderzoek naar de woonwensen van de Amsterdamse student	2016
Studentenhuisvesting in Amsterdam	2012
Lang of sociaal: Hoe studenten hun kansen inschatten onder de financiële maatregelen	2012
Tweede studie: de investering waard?	2012

OVER HET STUDENTENLEVEN

Student Engagement: Een onderzoek naar de mate waarin studenten zich betrokken voelen bij de HvA	2016
Verenigingsleven: Over studiesucces en lidmaatschap van studie- en studentenverenigingen	2013
Alles is mooi: een onderzoek naar ecstasygebruik onder studenten	2014
Student(en)Tijd: Over planning, drukte en tijd van studenten	2013
Als ik later groot ben: Het arbeidsmarktperspectief van de studenten van vier opleidingen	2012

OVERIG

13 jaar ASVA Onderzoeksbureau	2011
-------------------------------	------

COLOFON

Onderzoek	Maarten Albers
Eindredactie	Maarten Albers
Vormgeving	Tom Bekkers & Sanneke Mandjes
Uitgave	ASVA studentenunie, Amsterdam 2018
Contact	Nieuwe Achtergracht 170 1018 WV Amsterdam www.asva.nl info@asva.nl (020) 622 57 71

▶ [ASVA.NL](https://www.asva.nl)

